

საკაპი მუშაა

**თარგმანი რომ
არ დავიკარგოთ**

თბილისი
2020

აკაკი მუმლაძე: თარგმანში რომ არ დავიკარგოთ
გამომცემლობა „ივერიონი“. თბილისი 2020. გვ. 72.

რეცენზია

ნიგნი გათვალისწინებულია ინგლისური ენისა და ლიტერატურის სპეციალობის ბაკალავრიატის საფეხურის სტუდენტებისთვის – როგორც დამხმარე სახელმძღვანელო თარგმნის თეორიასა და პრაქტიკაში.

მხოლოდ არსებით და ფუნდამენტურ კატეგორიებამდე „დანახილ-დანურული“ ეს მოკლე კურსი გზამკვლევის მაგივრობას გაგინევთ – გეზსა და მიმართულებას მოგცემთ, და უდავოდ დაგეხმარებათ თავად დასახოთ სწორი ორიენტირები. ამავდროულად, მართებულად დასმული აქცენტები მიგითითებთ და დაგაფიქრებთ თარგმანში უცილობლად გასათვალისწინებელ ნიუანსებსა და რეალიებზე.

გისურვებთ წარმატებას სრულყოფილი თარგმანის დაუფლებისკენ მიმავალ ამ საინტერესო გზაზე!

რედაქტორი: **ნინო მუმლაძე**

© ყველა უფლება დაცულია

ISBN 978-9941-8-2180-6

აკაკი მუმლაძის „თარგმნის თეორია და პრაქტიკა“ ავტორის ხანგრძლივი და ნაყოფიერი პედაგოგიური გამოცდილებითაა ნაკარნახევი. ბატონი აკაკი ოთხ ათეულ წელზე მეტხანს კითხულობდა ლექციებს თარგმნის თეორიასა და პრაქტიკაში, ლექსიკოლოგიასა და ინგლისური ენის სწავლების მეთოდულ კუთხით. მისი მრავალრიცხოვანი პუბლიკაციებისა და სამეცნიერო ნაშრომების ძირითად თემატიკასაც უცხო ენის სწავლა-სწავლების, საგანმანათლებლო პროცესისა და, ზოგადად, განათლების სისტემის თანამედროვეობის გამომწვევებზე მორგება-მისადაგება წარმოადგენს.

„თარგმნის თეორია და პრაქტიკა“ თანმდევერულად მიმოიხილავს თარგმნის, როგორც რთული კოგნიტიური და შემოქმედებითი პროცესის საფუძვლებს, მის სპეციფიკას, იმ სირთულეებს, რომლებიც ამ პროცესს სდევს თან. იგი ეყრდნობა თარგმნის თეორიის ქართველ და უცხოელ მკვლევართა ფუნდამენტურ კვლევებსა და მონოგრაფიებს. აღნიშნული სახელმძღვანელო, რომელიც ინგლისური ფილოლოგიის ბაკალავრიატის საფეხურის სტუდენტებისთვისაა განკუთვნილი, მოკლედ, ამასთანავე, სიღრმისეულად აწვდის მათ თარგმნის ხელოვნების თეორიულ საფუძვლებს, საქართველოში თარგმნის ისტორიის ექსკურსს. ნიგნი გააფიქრებელია მრავალი ღირებული რჩევით, რომელიც დაეხმარება მთარგმნელებსა და თარჯიმნებს წარმატებით გაართვან თავი პროფესიულ საქმიანობას და აიცილონ მოსალოდნელი სირთულეები და ჩავარდნები.

„თარგმნის თეორია და პრაქტიკა“ ლაკონურად გადმოგვცემს ყველა იმ ლინგვისტურ ასპექტს, რომლის ცოდნაც მომავალი მთარგმნელებისთვის აუცილებლობაა; ესენია, ლექსიკა, გრამატიკა, ფონეტიკა, ორთოგრაფია. ყველა ამ მიმართულებით ავტორი მკითხველს ლინგვისტური მასალის მეორე ენაზე გადატანისთვის აუცილებელ რჩევებსა და მითითებებს სთავაზობს, ხაზს უსვამს ტიპურ შეცდომებს და ყველა მოსაზრება-

თარგმნის თეორია და პრაქტიკა Translation – Theory and Practice

შესავალი

სა და დებულებას ამყარებს ზუსტად და რელევანტურად შე-
რჩეული საილუსტრაციო მასალითა და მაგალითებით. წიგნში
განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მხატვრული ტექსტის
სპეციფიკას, მისი თარგმნის თავისებურებებსა და რეკომენდა-
ციებს ამ მიმართულებით.

სახელმძღვანელო მრავალ პრაქტიკულ რჩევასა და მაგა-
ლითს შეიცავს ინგლისურიდან ქართულ ენაზე და, პირიქით,
ქართულიდან ინგლისურზე თარგმნის მიმართულებით; მაგა-
ლითად, დეტალურადაა გადმოცემული ამ ორ ენას შორის ფო-
ნეტიკურ-ორთოგრაფიული შესატყვისობის საკითხი, რასაც
სიცხადე შემოაქვს ამ მხრივ არსებულ ბევრ გაურკვევლობასა
და საკამათო საკითხში.

ავტორი სახელმძღვანელოს ასრულებს თარგმნისთვის უმ-
ნიშვნელოვანესი საკითხით – სტილის დიფერენცირების სა-
ფუძვლების მიმოხილვით; წიგნში ამ მხრივ არაერთი საყურა-
დღებო რჩევა და ინფორმაციაა მოცემული, რაც დაეხმარება
მომავალ მთარგმნელებს ადეკვატურად თარგმნონ ნებისმიე-
რი ტექსტი.

აკაკი მუმლაძის „თარგმნის თეორია და პრაქტიკა“ ლინგ-
ვისტურად უაღრესად დახვეწილი და გამართული, ინფორმა-
ციულად ტევადი, სტუდენტის კომპეტენციასა და საჭიროე-
ბებს მისადაგებული სახელმძღვანელოა, რომელიც საიმედო
მეგზურად გამოადგება ნებისმიერ მთარგმნელს; ამასთან, არა
მხოლოდ ახალბედს – არამედ გამოცდილ პროფესიონალსაც.

ლია თოდუა

**შავი ზღვის საერთაშორისო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი,
განათლების მეცნიერებათა დოქტორი**

ჯერ კიდევ არ არსებობს ერთნიშნა პასუხი კითხვაზე – თუ
სად და როდის გაჩნდა ადამიანი. ერთი თეორიის თუ მოსაზრე-
ბის თანახმად, ადამიანის აკვანი აფრიკაში დაირწა და იქიდან
მისი გამრავლებული შთამომავლობა მთელ დედამიწას მოედო.

ამ განსახლებამ, ამ დასახლებათა დაშორიშორებულობამ
შეასუსტა, ან სულაც შეწყვიტა ახალმოსახლეთა ურთიერთკა-
ვშირები, რასაც შედეგად მოჰყვა მათი თავდაპირველი ერთია-
ნი ენის ჯერ დიალექტებად ჩამოსხვაფერება, შემდეგ კი ამ დი-
ალექტების ცალ-ცალკე ენებად ჩამოყალიბება. მეორე თეორი-
ის, თუ მოსაზრების მიხედვით, ადამიანი, მეტ-ნაკლებად ერთსა
და იმავე დროს, დედამიწის სხვადასხვა კუთხეში წარმოიშვა და
მაშასადამე, ეს გაბნეული ადამიანები თავიდანვე სხვადასხვა
ენებზე ლაპარაკობდნენ.

პირველი თეორიის ერთგვარი გამოძახილია ლეგენდა „ბაბი-
ლონის გოდოლის“ შესახებ, რომლის შენებასაც ხალხი შეუდგა,
ცაში ასასვლელი კიბის აღსამართავად და რომელი განზრახ-
ვის ჩასაშლელადაც ღმერთმა მათ თავდაპირველი საერთო ენა
დააუიწყა და ისინი ახალ სხვადასხვა ენებზე ალაპარაკა.

ასეა თუ ისე, სხვადასხვა ხალხებს შორის ურთიერთობის
საშუალებად, მათ შორის ერთგვარ „შუამავლად“, უხსოვარი
დროიდან გვევლინება თარგმანი.

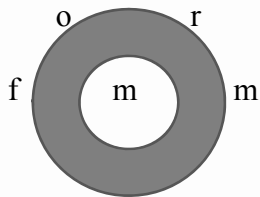
პროფესორ გივი გაჩეჩილაძის (1966) განმარტებით, თარგ-
მანი ერთ ენაზე შექმნილი ნაწარმოების სხვა ენის საშუალე-
ბით განმეორებაა. ავტორი არ მიუთითებს აღნიშნული განსა-
ზღვრება მარტო მხატვრულ თარგმანს გულისხმობს, თუ ყო-
ველგვარ თარგმანს ზოგადად. ორსავე შემთხვევაში ავტორის
გამონათქვამი უნაკლო არ არის, რამეთუ იგი არ მოიცავს თა-

რგმანის თარგმანს – ერთის მხრივ, და სიტყვის თარგმანს – მეორეს მხრივ. როგორც ვიცით, ნებისმიერ ენაში, და მათ შორის ქართულშიც არაიშვიათია შემთხვევები, როცა თარგმანი ორიგინალიდან კი არ სრულდება, არამედ ამ ორიგინალის რომელიმე სხვა ენაზე არსებული თარგმანიდან.

რაც შეეხება სიტყვის თარგმანს, იგი მოცემულია ორ და მეტ ენოვან ლექსიკონებში.

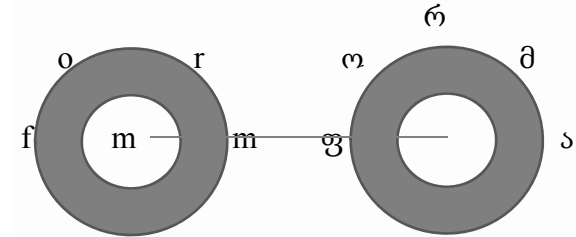
თარგმანის უფრო ზუსტ განმარტებას ვკითხულობთ ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში, რომელიც გვამცნობს, რომ „თარგმანი არის ერთი ენიდან მეორეზე გადაღებული ტექსტი ან სიტყვა“ (www.ice.ge).

როგორც ცნობილია, ჩვენ ვმეტყველებთ წინადადებებით, რომლებიც სიტყვებისა და შესიტყვებებისაგან შედგება; მაგრამ რადგანაც თვით შესიტყვებები ისევ სიტყვებისაგან შედგება, მაშასადამე ლექსიკონისა და საერთოდ ენის ძირითადი საშენი აგურია სიტყვა, რომელიც ფორმისა და შინაარსის, ე.ი. მნიშვნელობის ერთიანობას წარმოადგენს. მეტი თვალსაჩინოებისათვის სიტყვა შეიძლება შევადაროთ თხილს ან კაკალს, რომელსაც აქვს გარე სამოსელი, გარსი ანუ ფორმა ნაჭუჭის სახით, რომელშიც მისი შინაარსი, ე.ი. მისი გულია გამოხვეული. ბუნებაში ნაჭუჭი და გული ცალ-ცალკე არ არსებობს. ასევე განუყოფელია სიტყვის სამოსელი, გარსი, მისი ფორმა (clothing, garb, form) და მისი შინაარსი ანუ მნიშვნელობა (meaning).

სიტყვის, როგორც მისი ამ ორი მხარის, ე.ი. ფორმისა და მნიშვნელობის განუყოფელი ერთიანობის აქსიომატურობის

ფონზე ერთგვარ დისონანსად ჟღერს პროფესორ ო. ახმანოვასა და რ. იძელისის განცხადება წიგნში „What is the English We Use“ (1978) – თითქოს თარგმნისას ხდებოდა სიტყვის ფორმიდან, გარსიდან, სამოსელიდან (garb) მნიშვნელობის გამოცალკეება და ამ მნიშვნელობის მთარგმნელი ენის სიტყვის ფორმაში, გარსში, სამოსელში მოთავსება –

რაც ყოვლად გაუმართლებელია; რადგანაც სანამ ერთი გარსიდან მნიშვნელობას მეორე გარსში გადავიტანდეთ, ეს მნიშვნელობა შიშველი, ე.ი. უსამოსელო იქნებოდა; და მაშასადამე, სიტყვის როგორც ფორმისა და შინაარსის ერთობლიობა დაირღვეოდა.

სინამდვილეში, არსაიდან არაფერი არ გამოგვაქვს და არავითარ ახალ გარსში არ ვათავსებთ. თარგმნისას ჩვენ ერთი ენიდან მეორეზე გადაგვაქვს არა სიტყვის ფორმა და მნიშვნელობა ცალ-ცალკე, არამედ მათი, ე.ი. ფორმისა და შინაარსის ერთიანობა; ანუ ვცვლით სათარგმნი ენის სიტყვას, ვთარგმნით მთარგმნელი ენის იმავე მნიშვნელობისა და სტილის სიტყვით; ხოლო თუ ასეთი მასპინძელ ენაში არ მოიპოვება, მაშინ მისი უახლოესი ეკვივალენტით, ან სულაც მთელი ფრაზით.

იგივე ხერხს მივმართავთ ფრაზების, წინადადებებისა და მთელი ტექსტების ერთი ენიდან მეორეზე გადაღების შემთხვევაშიც.

მთარგმნელის მეტად რთულ ამოცანასა და მთავარ საზრუნავს, სწორედ სათარგმნ და მთარგმნელ ენათა არსენალებში საჭირო ენობრივ შესატყვისობათა დაძებნა-დადგენა

წარმოადგენს, რამეთუ ყველა განზომილებით, ე.ი. ფორმით, მნიშვნელობითა და ხმარებით ერთნაირი სიტყვები არათუ ორ სხვადასხვა ენაში, არამედ ერთი და იგივე ენის სხვადასხვა დიალექტებშიც ძნელად თუ მოიპოვება.

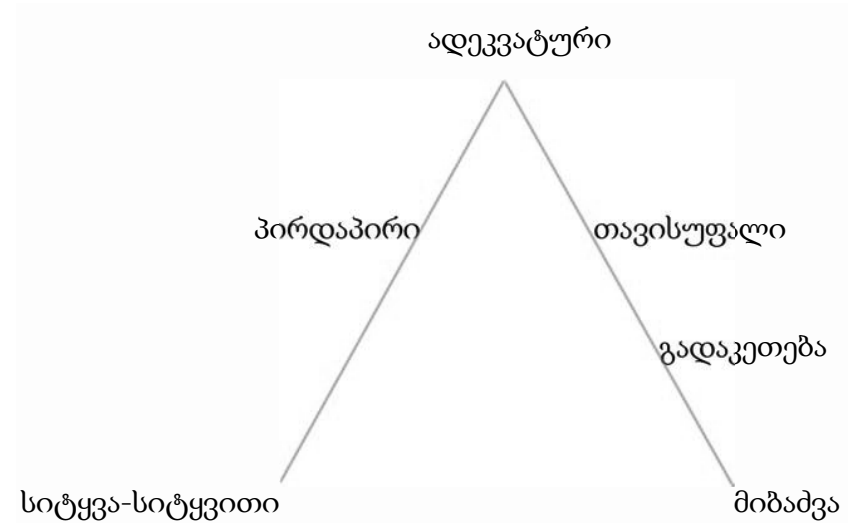
ამის დასტურად ქართულ-მეგრული მასალაც გამოდგებოდა. (ზოგი ენათმეცნიერი მეგრულს ქართველურ ენად მიიჩნევს, ზოგიც დიალექტად) მაგალითად, ერთნაირი მნიშვნელობის მაგრამ ფორმალურად განსხვავებული სიტყვებია: *მალე – მაღჲს; ისევ – ისევლე, კინე; ილლია – (რ)ლია; სისხლი – ზისხირი* და ა.შ.

ფორმალურ განსხვავებას მნიშვნელობაში განსხვავებაც ერთვის სიტყვებში – *დიანთილი, მუანთილი*, რომლებიც შესაბამისად ქართულ *დედამთილ-სიდედრს* და *მამამთილ-სიმამრს* აღნიშნავენ. ხოლო ერთი და იგივე ფორმა *ჭუკი* – ქართულში *ბატის მართვეა*, მეგრულში კი – *თაგვი*.

ქართული *ხელის* შესატყვისი ინგლისურს არ გააჩნია და იგი უნდა ითარგმნოს ინგლისურად იმისდა მიხედვით, თუ ხელის რა ნაწილი ღებულობს მონაწილეობას მოქმედებაში – როგორც *hand* (*მტევანი*) ან როგორც *arm* (*მკლავი*): *to shake hands*, მაგრამ *to take a child in one's arms*. ასევე, სიტუაციის მიხედვით უნდა ვთარგმნოთ სიტყვა *box* *კოლოფად* ან *ყუთად*; და სიტყვა *blue* *ლურჯად* ან *ცისფრად* და ა.შ.

აქედან გამომდინარე, თარგმანი არასოდეს წარმოადგენს ორიგინალის ზუსტ ასლს; მასში ყოველთვის რაღაც იცვლება, რაღაც იკარგება ან რაღაც ემატება.

დედანთან სიახლოვე-დაშორებულობის, ე.ი. დედნისადმი ერთგულების მიხედვით ჯ. კეტფორდი (1965) თარგმნის ხარისხების შემდეგ იერარქიას ასახელებს: 1. სიტყვა-სიტყვითი თარგმანი (word-for-word - *дословный перевод*); 2. პირდაპირი (literary translation - *буквальный перевод*); 3. ადეკვატური თარგმანი (adequate translation - *адекватный перевод*) – აღმავალი ხაზით; და 4. თავისუფალი თარგმანი (free translation - *свободный перевод*); 5. გადაკეთება (alteration - *переделка*); და 6. მიბაძვა (imitation - *подражание*) – დამავალი ხაზით.

საილუსტრაციოდ კეტფორდს მოჰყავს რუსული ფრაზის *Бог с ними* თარგმანები შემდეგი კვალიფიკაციებით:

1. *God with them* – სიტყვა-სიტყვითი თარგმანი
2. *God is with them* – პირდაპირი თარგმანი და
3. *Don't mind them* – ადეკვატური თარგმანი.

რაც შეეხება თავისუფალ თარგმანს, გადაკეთებასა და მიბაძვას – ეს ტექსტის თარგმანებია და ავტორთან ისინი არ განიხილება.

მოკლედ, ფიგურალურად რომ ვთქვათ, თარგმანი ქალია – თუ ლამაზია, ერთგული არ არის; და პირიქით – თუ ერთგულია, ლამაზი არ არის. (*საბედნიეროდ, დღეს ასეთ პარალელს აღარავინ ავლებს*)

მამასადამე, (*ჩემეული განმარტებით*) თარგმანი არის ერთი ენიდან მეორეზე გადაღებული ტექსტი ან სიტყვა ამ უკანასკნელთა ფორმალურ-შინაარსობრივ თავისებურებათა შესაძლო შენარჩუნებით (გათვალისწინებით).

თარგმანის მოკლე ისტორია

თარგმანის საჭიროება განპირობებულია ხალხებს შორის ურთიერთობის გარდუვალობით – ერთის მხრივ, და სხვადასხვა ენების არსებობით – მეორეს მხრივ.

ძნელი მისახვედრი არ უნდა იყოს, რომ თავდაპირველად, დამწერლობის შექმნამდე თარგმანი მხოლოდ ზეპირი იქნებოდა, რომელთაგან ჩვენამდე მხოლოდ ფოლკლორის ნიმუშებია მოღწეული. წერილობითი თარგმანის ისტორიასაც ანტიკურობამდე მივყავართ, როდესაც თავისუფალი თარგმანი, გადაკეთება და მიბაძვა დომინირებდა. ფეოდალურმა ეპოქამ მას დაუპირისპირა პირდაპირი და სიტყვა-სიტყვითი თარგმანი, რომლითაც ძირითადად რელიგიური ტექსტები სრულდებოდა. ამ ორი სახის თარგმანს შორის ბრძოლა დღესაც გრძელდება.

ყველაფერს საჭიროება ბადებს და გამონაკლისი არც თარგმანია. სხვადასხვა ხალხებს აინტერესებდათ და ესაჭიროებოდათ ერთი-მეორის მიღწევათა გაცნობა და გამოყენება. ასე რომ, თარგმანს უძველესი დროიდან ეყრება საფუძველი. ითარგმნებოდა როგორც რელიგიური, ისე საერო; როგორც სამეცნიერო-ტექნიკური, ისე მხატვრული ლიტერატურა და იგი სათანადო დარგის თუ ცხოვრების სფეროს განუყოფელი ნაწილი ხდებოდა; და ამგვარად, ხელს უწყობდა კაცობრიობის განვითარებას.

ხალხთა განსაკუთრებული ინტერესის საგანს წარმოადგენდა მხატვრული ლიტერატურა, რომლის საუკეთესო ნიმუშები თარგმანის საშუალებით, შეიძლება ითქვას, ხელიდან ხელში გადადიოდა. შუმერული პოეზიის ნიმუშებმა ჩვენამდე აქადური თარგმანების სახით მოაღწია და ეს თარგმანები განეკუთვნება ჩვენს წელთ აღრიცხვამდე III ათასწლეულს, ხოლო ხეთურმა ლიტერატურამ შემოგვინახა ჩვ.წ.აღ.-მდე XIII საუკუნის ხურიტული მითოსი.

მთარგმნელობით საქმიანობას ოდითგანვე ეწეოდნენ ქართველი მწიგნობრებიც. ძირითადად ესენი იყვნენ საეკლესიო

მამები და მეფის კარის პოეტები. ქართველები თარგმნიდნენ ყველა იმ დროისათვის დიდი ხალხის შემოქმედებას და ამ თარგმანებიდან ჩვენ ვიგებთ, თუ ვისთან ქონიათ ჩვენს წინაპრებს მჭიდრო ურთიერთობა. ეს ქვეყნებია ძირითადად ინდოეთი, არაბეთი, სირია, პალესტინა, სპარსეთი და ბიზანტია.

რა თქმა უნდა, ითარგმნებოდა პირველ რიგში სასულიერო ტექსტები, მაგრამ ყურადღების მიღმა არც საერო ლიტერატურა რჩებოდა. ძნელი წარმოსადგენია ქართველთა უფრო დიდი მტერი, ვიდრე ირანი იყო; მაგრამ ქართველები ისევე შეჭხაროდნენ სპარსულ პოეზიას, როგორც თვით სპარსელები. ამ სპარსული და არაბული სამყაროს ტენდენციები და მოტივები დიდ გავლენას ახდენდა თვით ქართულ ლიტერატურაზე, და ენაზეც.

ჩვენი ორიენტაცია ამ მიმართულებით იცვლება მხოლოდ XVIII საუკუნის ბოლოსა და XIX ს-ის დასაწყისში, როდესაც საქართველო იძულებული ხდება რუსეთს შეუერთდეს. ქვეყანამ დაკარგა დამოუკიდებლობა, მაგრამ გადარჩა შესაძლო ფიზიკური განადგურებისა და გამაჰმადიანებისაგან; და რაც მთავარია, მან მეტ-ნაკლებად ამოისუნთქა ათასი ჯურის დამპყრობელთა შემოსევებისაგან და ხელი მიჰყო მშვიდობიან აღმშენებლობას. ამ პერიოდში უამრავი ნაწარმოები ითარგმნება რუსულიდან - იმპერიაში შემავალი სხვა ქვეყნების ლიტერატურის ჩათვლით და აგრეთვე, დასავლეთ ევროპის ხალხთა ლიტერატურებიდან.

ქართველი მთარგმნელებიდან აღსანიშნავია სინას მთისა და ათონის მონასტრის მამათა ნაღვანი. კერძოდ, გრიგოლ და ექვთიმე ათონელების, ეფრემ მცირისა და პეტრინის თარგმანები – რომელთაც დიდად შეუწყვეს ხელი როგორც ქართული ენისა და ლიტერატურის, ასევე ქართული ფილოსოფიური აზროვნების განვითარებას.

როგორც აღინიშნა, თავდაპირველად თავისუფალი თარგმანი დომინირებდა. თავისუფალი თარგმანის ნიმუშია “ვის-რამიანი“, გადაკეთებად შეიძლება მივიჩნიოთ “როსტომიანი“,

ხოლო ადეკვატური თარგმანის ნიმუშია „ქილილა და დამანა“. ეს უკანასკნელი ინდური წარმოშობისაა, მაგრამ მსოფლიოში გავრცელდა არაბული თარგმანის მეშვეობით; ქართულში კი, იგი ნათარგმნია ახალი სპარსულიდან. თარგმანი წამოუწყია თეიმურაზ მეფის მამას – დავითს. შემდეგ ის დაუსრულებია ორ უცნობ პიროვნებას ვახტანგ VI-ის დავალებით. მოგვიანებით, თვით ვახტანგს უთარგმნია უფრო სრულყოფილად. ხოლო დღევანდელი საუკეთესო ვარიანტი ეკუთვნის სულხან საბა ორბელიანს.

ქართველებს, როგორც კორნელი კეკელიძე აღნიშნავს, არამარტო შემოჰქონდათ, არამედ კიდევ გაჰქონდათ ლიტერატურული ექსპორტი. აღსანიშნავია, რომ „ვისრამიანს“ ევროპა ქართული ვერსიის ინგლისური თარგმანით გაეცნო. ქართველები – შეიძლება თავისი ბუნებიდან გამომდინარე – მეტად თავისუფლად ეკიდებოდნენ თარგმანს; მათ შორის რელიგიურსაც. მაგალითად, „კურთხევანის“ თარგმანში მათ იმდენი ცვლილებები შეუტანიათ, რომ ბერძნებს ეჭვიც კი შეჰპარვიათ ქართველთა მართლმადიდებლობაში.

რაც შეეხება საერო ლიტერატურას, აქ ჩვენი მთარგმნელები ვალდებულნიც კი იყვნენ შეეცვალათ მაჰმადიანურ ტექსტთა გარკვეული პასაჟები, რომლებიც მიუღებელი იყო ქართველი მკითხველისათვის – როგორც რელიგიური თვალსაზრისით, ისე იქ გამომწვევებულ ხორციელ ვნებათა შემცველი სცენების გამო.

ათასი ჯურის დამპყრობთა შემოსევების გამოისობით, ქართველი მწიგნობარ-მთარგმნელებიც ხშირად სხვადასხვა ქვეყნებს იყვნენ შეფარებულნი და იქ ეწეოდნენ მთარგმნელობით საქმიანობას. შედეგად, მათი ყურადღების ეპიცენტრშიც იმ კულტურულ სივრცეში შექმნილი ნაწარმოებები ექცეოდა. ლოგიკურია, რომ რუსეთთან იძულებითმა კავშირმა გარკვეულწილად ამ მიმართულებითაც შეცვალა კულტურული ვექტორი. თარგმანის მეშვეობით ამ დროს ეცნობა ქართველი დიდ რუს ავტორებს: პუშკინს, ლერმონტოვს, ტოლსტოის, ჩერნიშევსკის

და არა მხოლოდ. ამავე პერიოდში ითარგმნა მსოფლიოს ბუმბერაზი გენიოსებიც: დანტე, სერვანტესი, ბალზაკი, შექსპირი. სხვათა შორის, შექსპირის მაჩაბელ-ჭავჭავაძისეული თარგმანები საუკეთესოა ამავე ავტორის სხვა ენებზე შესრულებულ თარგმანებს შორის. ამ თარგმანებმა დიდი ბიძგი მისცა თეატრალური ხელოვნების აღორძინება-განვითარებასაც.

ქართულ ლიტერატურაში ძნელად თუ მოიპოვება მეტ-ნაკლებად დიდი ავტორიტეტი, რომელსაც თარგმანშიც არ მოესინჯოს კალამი. ამ მხრივ აღსანიშნავია ნიკო ავალიშვილი, თედო სახოკია, გერონტი ქიქოძე, მამა-შვილი გამსახურდიები და სხვა.

კარგი გავებით თარგმანის აქტიურ პროპაგანდას ეწევიან ჟურნალები „ცისკარი“, „არილი“, „ახალი საუნჯე“; გაზეთები, „ლიტერატურული საქართველო“, „ლიტერატურული გაზეთი“ და სხვები.

თარგმანთა სახეობი

სათარგმნი ტექსტის რაგვარობის, მისი წამყვანი საკომუნიკაციო ფუნქციისა და თარგმანში გამოყენებული მეტყველების ფორმის მიხედვით პროფესორი ვილენ კომისაროვი (1990) თარგმანის შემდეგ სახეებს გამოყოფს, ესენია: მხატვრული ანუ ლიტერატურული და არამხატვრული ანუ სპეციალური ანუ ინფორმაციული თარგმანი – ერთის მხრივ; ხოლო ზეპირი და წერილობითი თარგმანი – მეორეს მხრივ.

მხატვრულ თარგმანს საქმე აქვს ლიტერატურულ ნაწარმოებთან, რომლის დანიშნულება, როგორც ვიცით, მკითხველზე ესთეტიკურ-ემოციური ზეგავლენის მოხდენაა; ხოლო სპეციალური თარგმანის მიზანია მკითხველისა თუ მსმენელისათვის რაიმე ინფორმაციის მიწოდება.

ლიტერატურული ჟანრების მიხედვით მხატვრული თარგმანის სახეებია: მხატვრული პროზის თარგმანი, პოეზიის თარგმანი, დრამატურგიის თარგმანი.

ქვესახეობები აქვს სპეციალურ თარგმანსაც. კერძოდ, აქ განეკუთვნება სამეცნიერო-ტექნიკური ლიტერატურის თარგმანი, სოციალურ-პოლიტიკური, საჯარო გამოსვლების, რეკლამების, ოფიციალური დოკუმენტაციებისა და საყოფაცხოვრებო ხასიათის ტექსტების თარგმანი.

წერილობით თარგმანს ასრულებს მთარგმნელი (translator - переводчик), ზეპირ თარგმანს კი - თარჯიმანი (interpreter - переводчик-толмач).

ნებისმიერი ტიპის ტექსტი შეიძლება ზეპირადაც ითარგმნოს და წერილობითაც. მაგრამ მხატვრული ტექსტი, როგორც წესი, წერილობით ითარგმნება. ინფორმაციული ტექსტებიდან კი – წერილობით ითარგმნება სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-პოლიტიკური ლიტერატურა, დოკუმენტაცია, ხელსაწყოების, აპარატურის, მედიკამენტების ინსტრუქციები და სხვა.

ზეპირ თარგმანს ექვემდებარება საჯარო გამოსვლები, ლექციები, მოხსენებები, ოფიციალური და კერძო საუბრები.

წერილობით თარგმანს საქმე აქვს როგორც დედნის, ისე თარგმანის ფიქსირებულ, ვიზუალურ-გრაფიკულ ტექსტებთან, რომლებსაც მთარგმნელი არაერთხელ უბრუნდება, რათა ხელახლა აღიქვას ორიგინალი და საჭირო შესწორებები შეიტანოს თარგმანში. წერილობითი თარგმნის დროს მთარგმნელი არაა მოქცეული დროის მკაცრ არტახებში. მას შეუძლია ნებისმიერ მომენტში შეწყვიტოს თარგმნა, დაუბრუნდეს უკვე გადათარგმნილ ნაწყვეტს, ხელახლა გაიზროს დედნისა და ნათარგმნის ნებისმიერი ნაწილი, მოიშველიოს ლექსიკონები და სხვა ცნობარები, ისარგებლოს სპეციალისტთა რჩევითა და კონსულტაციებით. ამიტომ წერილობით თარგმანს მოეთხოვება – და აქ კიდევ მიიღწევა – დედნისა და თარგმანის ეკვივალენტობის შესაძლო უმაღლესი დონე.

ზეპირი თარგმანის შესრულებისას კი – მთარგმნელი მოკლებულია ყველა ამ „შელავათს“. მას საქმე აქვს არა ფიქსირებულ, ერთჯერად, არამედ „წარმავალ“ აკუსტიკურ ტექსტთან, რომელთანაც დაბრუნება და თარგმანში შესწორებების შეტანა გამორიცხებულია. იგი მუდამ ცაიტნოტშია, სულ დროის ნაკლებობას განიცდის და ერთდროულად სამ ფრონტზე იბრძვის: ისმენს ტექსტს ერთ ენაზე, თარგმნის მეორეზე და წარმოთქვამს თარგმანს ფაქტიურად იმავე დროში, რომელსაც ორატორი მხოლოდ ერთ მოქმედებას – კერძოდ კი, ორიგინალის წარმოთქმას ანდომებს. ამ სამი მოქმედების სინქრონიზაცია დაკავშირებულია ხანმოკლე მეხსიერების დიდ დატვირთვასთან, ყურადღების მაქსიმალურ დაძაბვასთან, სამეტყველო კომპრესირების (შეკუმშვების) აუცილებლობასთან, ორიგინალის შემდგომი ნაწილების პროგნოზირებასა და უკვე მოსმენილის საფუძველზე მცდარი პროგნოზების კორექტირებასა და მყისიერი გადაწყვეტილებების მიღებასთან.

ზეპირ თარგმანში გაარჩევენ სინქრონულ და თანმიმდევრულ ანუ „დადევნებულ“ თარგმანს. სინქრონული თარგმანის დროს თარჯიმანი სპეციალურ კაბინაში საყურისებით უსმენს ორატორს და ერთი-ორი წამის დაყოვნებით მიკროფონით გადასცემს თარგმანს – რაც ისეთ ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ დაძაბულობასთანაა დაკავშირებული, რომ იგი თავის მოვალე-

ობას სრულფასოვნად მხოლოდ 20-30 წუთის განმავლობაში ასრულებს; შემდეგ კი – სხვა თარჯიმნით იცვლება.

სინქრონული თარგმანის სახესხვაობაა ე.წ. „ნაჩურჩულებითი“ თარგმანი, როდესაც თარჯიმანი კაბინაში კი არ ზის, არამედ მსმენელის გვერდით იმყოფება და ნახევარი ხმით „ურჩურჩულებს“ მას თარგმანს. ეგრეთწოდებული დადევნებული ანუ თანმიმდევრული თარგმანის შემთხვევაში თარჯიმანი თარგმანს იწყებს მაშინ, როცა მოლაპარაკე უკვე წარმოთქვამს ტექსტის გარკვეულ ნაწილს. ეს ნაწილი შეიძლება მერყეობდეს ცალკეული წინადადებიდან დაწყებული აზრამდე ან უფრო მეტი მოცულობის ტექსტამდე.

დადევნებული თარგმანისას, თარჯიმანი როგორც წესი, თავის ბლოკნოტში აკეთებს ჩანაწერებს ციფრობრივ მონაცემებზე, ადგილმდებარეობის სახელწოდებებზე, დასახელებულ პიროვნებათა სახელებზე – რასაც შემდგომ ეყრდნობა თავის ზეპირ თარგმანში. ზოგჯერ თარჯიმანს წინასწარ აძლევენ ორატორის გამოსვლის გრაფიკულ ტექსტს, რომელიც მას დიდ დახმარებას უწევს თარგმანში.

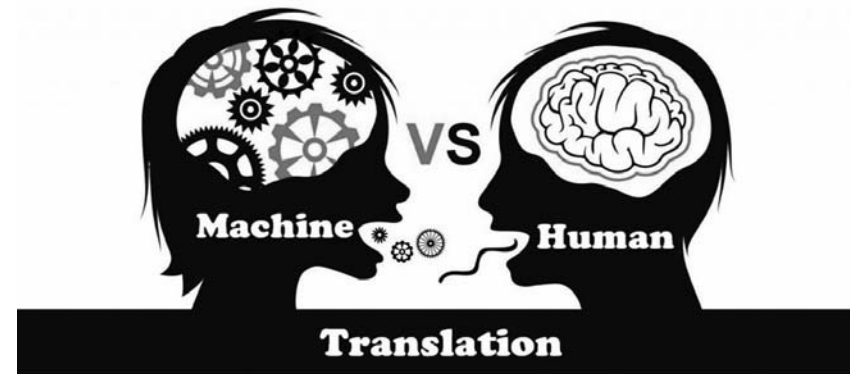
ზეპირად თარგმანისას გრაფიკული ტექსტის გამოყენების განსაკუთრებული სახეა ე.წ. ფურცლიდან თარგმანა (sight translation – перевод с листа).

ზეპირი თარგმანის პირობები – დროში შეზღუდულობა, ნათქვამის ერთჯერადობა და მისი ხელახლა მოსმენის შეუძლებლობა – არ იძლევა დედნის სრულად თარგმანის საშუალებას. ამიტომ თარჯიმანი იძულებულია მის შეკვეცაზე, ტექსტის გარკვეულ სეკვენსებზე წავიდეს. ამის საშუალებას კი მას აძლევს ტექსტისთვის, გამონათქვამისთვის დამახასიათებელი ჭარბი ინფორმაციულობა – გვერდითი, მეორეხარისხოვანი, თანმხლები ნიუანსების სახით, რომელთა თარგმანში გამოტოვება ორიგინალის ძირითად აზრს ვერას ავნებს (აკლებს). ასეთი ნიუანსებია: აზრის დუბლირებები, თავაზიანობის ფორმულები, გაკვრითი შენიშვნები, მოცემული ინფორმაციისადმი ავტორის დამოკიდებულებისა და მისი გრძნობა-ემოციების გამო-მხატველი გამონათქვამები, თემიდან გადახვევები და ა.შ.

მხატვრული თარგმანი

როგორც მხატვრული, ისე არამხატვრული ტექსტი სიტყვებითა და შესიტყვებებით ნაქსოვი ქსოვილია. მაგრამ მხატვრულისაგან განსხვავებით, არამხატვრული ტექსტი წმინდა ინფორმაციული ხასიათის მშრალი ტექსტია – ყოველგვარი ემოციების აღმძვრელი შეფერილობის გარეშე; მაშინ როდესაც მხატვრულ ტექსტში, მთავარი ინფორმაცია კი არ არის, არამედ მისი გაფორმებულობა, მისი შეფუთულობა, რომელმაც ესთეტიკურ-ემოციური ზეგავლენა უნდა მოახდინოს მკითხველზე. თუმცა, როგორც მხატვრულ ტექსტში მოიპოვება წმინდა ინფორმაციული ხასიათის უჩუქურთმო ადგილები, ისე არამხატვრულ ტექსტში გვხვდება მხატვრული მუხტის მქონე „ოაზისები“.

ყოველგვარი თარგმანი, უპირველეს ყოვლისა, მონაწილე ენათა კანონზომიერებისა და მათი ურთიერთშესაბამისობის ცოდნას ემყარება. ენობრივ შეფარდებათა მაქსიმალურად შესწავლამ მანქანურ თარგმანამდე მიგვიყვანა (machine translation – машинный, автоматический перевод). მაგრამ მანქანა ამ შეფარდებათა იქით ვერ მიდის. მას არ გააჩნია შემოქმედების უნარი. ამის გარეშე კი, წარმოუდგენელია მხატვრული თარგმანი.

პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ საუკეთესო თარგმანი სრულდება არა შესაბამისი ლექსიკური და სინტაქსური შენაცვლებებით, არამედ ორიგინალური საშუალებებით. მანქანას არ ძალუძს სტილისტურ შესატყვისობათა მოძიება. სტილისტიკა ის საზღვარია, სადაც მხატვრული თარგმანი ემიჯნება წმინდა ლინგვისტურ თარგმანს.

ფაქტიურად მხატვრული თარგმანი იწყება იქ, სადაც თავდება ლინგვისტურ შესატყვისობათა დადგენა. ენა ისეთივე მასალაა მთარგმნელისათვის, როგორც ქვა მოქანდაკისათვის. იგი ანგარიშს უწევს მასალის თავისებურებებს, მაგრამ რაც მას ამოქმედებს, რაც მან უნდა გამოხატოს – ესაა დედნის მიერ აღძრული იდეა, განწყობა, და ეს მას ადეკვატურ საშუალებებს აძებნინებს მთარგმნელ, მასპინძელ ენაში. ასე რომ, კარგი თარგმანი წარმოადგენს დედნის ადეკვატურ განმეორებას სხვა ენაზე, მაგრამ არა ლინგვისტური, არამედ ესთეტიკური გაგებით.

სრულფასოვანი მხატვრული ნაწარმოები ფორმისა და შინაარსის თავისებურ ერთიანობას წარმოადგენს. ამიტომ თარგმანში მეორდება არა ფორმა და არა შინაარსი ცალ-ცალკე, არამედ ეს მათი თავისებური ერთიანობა, ახალი მასალისაგან. ამგვარად, თარგმნა შემოქმედებითი პროცესია და ყოველ მთარგმნელს სრულფასოვნად მხოლოდ გარკვეული – მისი ინდივიდუალურობისა და განწყობის შესაბამისი ნაწარმოების თარგმნა შეუძლია. ორიგინალური შემოქმედის წინაშე დგას ცხოვრების სინამდვილე, რომელსაც იგი მხატვრულად ასახავს. სინამდვილეს ასახავს მეცნიერებაც, მაგრამ ამ ასახვებს შორის არსებითი განსხვავებებია.

ლიტერატურა, საერთოდ ხელოვნება, საზოგადოებრივი ცნობიერების სპეციფიკური ფორმაა. საზოგადოებრივი ცნობიერება კი – საზოგადოებრივი ყოფიერების ასახვაა. იგი სხვა არაფერია, თუ არა სწორად თუ მცდარად შეცნობილი ყოფიერება. ხელოვნება ყოფიერების მხატვრულ შეცნობას, “სილამაზის კანონიერებით” განპირობებულ ასახვას წარმოადგენს.

ლიტერატურის საგანი სინამდვილეა, ადამიანის ცხოვრება და მისი გარემო; ოღონდ არა მთელი სინამდვილე, მაგ. ქიმიური და ფიზიკური მოვლენები, არამედ მხოლოდ ადამიანის უშუალო სინამდვილის პლასტიკური ასახვა სიტყვის მეშვეობით. სინამდვილის მხატვრული ასახვის თავისებურება იმით არის განპირობებული, რომ თვით ეს ასახვა გვევლინება, როგორც შეთხზვა. მწერალი შეთხზულის, გამონაგონის საშუალებით განასახიერებს ობიექტურ სინამდვილეს. შეთხზვა, გამონაგონი, ფანტაზია, ჭეშმარიტი შემოქმედის აუცილებელ თვისებას, მხატვრული განზოგადების საფუძველს წარმოადგენს. მწერლის გამონაგონი, “სიცრუე” არსებითად აზრის ამხსნელია, ცოცხალი ხატია. მხატვრული ფანტაზია სინამდვილისაგან ამგვარი განრიდებით უფრო ღრმა და ნათელ წარმოსახვას იძლევა სინამდვილის არსისა, ვიდრე თვით ეს ფაქტები და მოვლენები ამჟღავნებენ. ამიტომ ამბობდა ბელინსკი (2001) – ხელოვნებაში წარმოსახული სინამდვილე უფრო ჭკავს სინამდვილეს, ვიდრე თვით სინამდვილე; და აქ ლიტერატურა ემიჯნება ისეთ მეცნიერებას, როგორც ისტორიას.

ავტორიტეტებს მიაჩნიათ, რომ ბალზაკის შემოქმედებაში მისი დროის საფრანგეთი უფრო სრულად და ყოველმხრივად ასახული, ვიდრე მეცნიერულ, ისტორიულ გამოკვლევებში. ლიტერატურულ-შემეცნებითი ასახვის თვისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ იგი სინამდვილის გარეგანი, ემპირიული ფორმის ანდა ობიექტურად მოცემული საგნებისა და მოვლენების პირდაპირ გამეორებას, ასლს კი არ იძლევა – არამედ თვით ქმნის ისეთ ხატოვან ამბებსა და ხასიათებს, მხატვრულ სახეებს, რაშიც უფრო რეალურად ვლინდება სინამდვილის არსი.

ცხადია, ხელოვნების საგნის საზღვრები უფრო ვიწროა, ვიდრე მეცნიერებისა და ფილოსოფიისა – იგი განასახიერებს ადამიანებს, მათ ურთიერთობებს, ცხოვრებასა და მასთან უშუალოდ დაკავშირებულ ბუნებრივ გარემოს. ლიტერატურის საგანი გვევლინება როგორც ობიექტურ მოვლენათა გარკვეული მთლიანობა, ხოლო ამ მთლიანობის ძირითადი ფაქტორი

ადამიანია. ამიტომ იყო, რომ ბალზაკმა ლიტერატურას ადამიანთა გულების ისტორია უწოდა, მაქსიმ გორკიმ კი – ადამიანთმცოდნეობა.

ლიტერატურული ნაწარმოების ფორმა მხატვრული მეტყველებაა. მწერალი კი არ ლაპარაკობს ან “წერს”, არამედ თამაშობს მეტყველებას – როგორც აქტიური სცენაზე; რომელიც თვითონ კი არ მოქმედებს, არამედ თამაშობს მოქმედებას. მხატვრული მეტყველება “ინფორმირება” კი არ არის, არამედ “სახე-ყესტების” ქმნალობაა. მკითხველს შიშველი აზრის პირისპირ კი არ აყენებს, არამედ მხატვრული სინამდვილის წინაშე. ლიტერატურული ნაწარმოები ახალი სინამდვილეა და ლიტერატურული ფორმა გამოდის როგორც ამ ახალი სინამდვილის აგების წესი. ლიტერატურა არის აზროვნება მხატვრული სახეებით, რაც ყოველთვის მოიცავს ამა თუ იმ ხასიათის განზოგადებას – მწერლის ძირითადი იდეური პოზიციისა და შემოქმედებითი პრინციპის შესაბამისად. მწერალი, ისევე როგორც მეცნიერი ემყარება ობიექტური სინამდვილისაგან მიღებულ შეგრძნებებს. მაგრამ მისი შეგრძნებები საგანთა და მოვლენათა მხოლოდ უბრალო ანაბეჭდებს კი არ იძლევა, არამედ უაღრესად განცდითი და ყოველმხრივია; ობიექტის ყველა მხარეს უკუაფენს. მწერალი ვალდებულია შეინარჩუნოს და შემოინახოს ობიექტთან მიმართებაში აღძრული განცდა, ემოცია და იმავე ძალითა და ინტელექტის შერწყმით გადმოსცეს იგი.

მთარგმნელის წინაშე ცხოვრების სინამდვილის გარდა, დგას მხატვრული სინამდვილეც – სათარგმნი ნაწარმოების სახით. მისი ვალია ერთმანეთს შეუთანხმოს ეს ორი სინამდვილე. ცხოვრება მას კარნახობს რა და როგორ თარგმნოს, მაგრამ მას ერთგვარად ზღუდავს წინამდებარე დედანი – თავისი ფორმითა და შინაარსით. სწორედ ამაშია თარგმნის სპეციფიკური სხვაობა ორიგინალური შემოქმედებისაგან.

მთარგმნელის სახელმძღვანელო “კოდექსია” თარგმნის ზოგადი და კერძო თეორიები, რომლებიც პრაქტიკისაგან დაგროვილი მონაცემების განზოგადობას წარმოადგენს, და თავის

მხრივ, ხელს უწყობს თარგმნის პრაქტიკას – განსაზღვრავს რამის პირობებს, ხასიათსა და ხარისხს. თარგმნა შესაძლებელია თეორიის გარეშეც, და პირიქით – კარგი თეორეტიკოსი შეიძლება ცუდი მთარგმნელი იყოს; მაგრამ ეს უკვე უკიდურესობაა.

მხატვრული თარგმანის თეორიის ძირითადი ამოცანა ადეკვატურობის განსაზღვრა და მისი მიღწევის ზოგადი გზების დადგენაა. დედნისა და თარგმანის ტექსტთა იდენტურობისათვის, მათში შემავალ შესაბამის გამონათქვამთა საკომუნიკაციო მიზნისა და სიტუაციის ერთიანობის გარდა, აგრეთვე საჭიროა ამ გამონათქვამთა შემადგენელი სიტყვებისა და მათ შორის არსებულ სინტაქსურ მიმართებათა იდენტურობაც.

გამონათქვამის შინაარსი მის შემადგენელ სიტყვათა და შესიტყვებათა მნიშვნელობებზეა აგებული, მაგრამ იგი ხშირად არ უდრის ამ მნიშვნელობათა უბრალო ჯამს.

სრულმნიშვნელოვანი სიტყვის, როგორც ენის ძირითადი ერთეულის მნიშვნელობაში სამი სახის ინფორმაცია იყრის თავს: 1. ინფორმაცია ალსანიშნი საგნის ნიშან-თვისებებზე, რომელსაც სიტყვის საგნობრივ-ლოგიკური ანუ დენოტაციური ანუ პირდაპირი მნიშვნელობა ეწოდება; 2. ინფორმაცია მოლაპარაკე კოლექტივის/ადამიანთა ჯგუფის დამოკიდებულების შესახებ ამ საგნისადმი, ე.წ. სიტყვის კონოტაციური მნიშვნელობა; და 3. ინფორმაცია მოცემული სიტყვის სხვა სიტყვებთან სემანტიკურ კავშირებზე, რომელსაც სიტყვის შიგა-ლინგვისტური მნიშვნელობა ჰქვია.

როგორც ვიცით, სიტყვის მნიშვნელობა შედგება უმცირესი სემანტიკური სემენტებისაგან – სემებისაგან. არაიშვიათად, სხვადასხვა ენათა შესაბამისი სიტყვები სხვადასხვაგვარ და სხვადასხვა რაოდენობის სემებს შეიცავენ. ამიტომ თარგმანში დედნის ინფორმაციას ან რაიმე აკლდება, ან ემატება. თარგმანი განიცდის გარკვეულ დანაკარგებს, ან გარკვეულ ჩამატებებს ლებულობს.

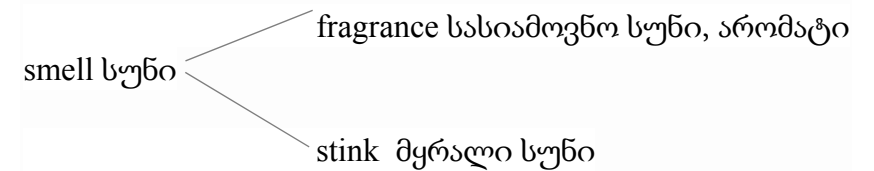
to kill ზმნასა და მის ქართულ ეკვივალენტ *კვლას* ორი საე-

რთო სემა აქვთ: 1. სიცოცხლის წართმევის სემა; და 2. ამ ობიექტის სულიერობის სემა. მაგრამ *კვლისაგან* განსხვავებით *to kill*-ს მესამე სემაცა აქვს. ესაა მოქმედების ობიექტის უსულობის სემა, როგორც მაგალითად: *to kill an article* (*სტატიის გაკრიტიკება*, “*დამარხვა*”); *to kill a plan* (*გეგმის ჩაფუშვა*, *ჩაშლა*); *to kill a bill* (*კანონ-პროექტის ჩაგდება*). ანდა კიდევ, ინგლისური წინადადების *The student is reading* ეკვივალენტური თარგმანი *სტუდენტი კითხულობს* არ არის დედნის იდენტური თავისი შინაარსით, რამეთუ ქართული იგნორირებას უკეთებს როგორც არტიკლის, ისე განგრძობითობის სპეციფიკურ ინფორმაციებს. თანაც, სტუდენტი ქართულში უმაღლესი სასწავლებლის მოსწავლეა, ინგლისურში კი იგი შეიძლება სკოლის მოსწავლედ იყოს. მთარგმნელის ამოცანაა შეინარჩუნოს და განსხვავებულ ლინგვისტურ და სოციალურ კონტექსტში “ჩარგოს” დედნის მნიშვნელობათა და სტილისტურ ნიუანსთა გამა.

ინფორმაციის დაკარგვას ადგილი აქვს *to kill*-ის სინონიმების – *to assassinate* და *to murder* თარგმნისას; რადგან პირველი ნიშნავს *ღალატით მოკვლას*, მეორე კი – *დანაშაულებრივად/განზრახ მოკვდინებას*. მათ ერთსიტყვიან თარგმანში *კვლა* კი – ეს ნიუანსები იკარგება. ავიღოთ სხვა მაგალითი – ქართულში ცოცხალი არსებაც ცურავს, გემიც და მორიც; ინგლისურში კი – შესაბამისად გვაქვს: *swims, sails* და *floats*.

აფიქსირებს რა სიტყვათა მნიშვნელობებში აღსანიშნ საგანთა გარკვეულ ნიშან-თვისებებს, თითოეული ენა თავის “სამყაროს სურათს” ქმნის. ამიტომ ქართულში – ბუზი ქერზე ზის, ინგლისურში კი – *დვას*: *A fly stands on the ceiling*. რუსულში – *носят одежду, бороду, усы, причёску*, მაგრამ არა კოსმეტიკურ საშუალებებს, როგორც ამას ადგილი აქვს ინგლისურში: *She was wearing a new kind of perfume. to boil* – ქართულად *დუღება-ცაა* და *ხარშვაც*, *to wash* – *ბან(ვ)აცაა* და *რეცხვაც*. კომისაროვის (1965) აზრით – *dog* არ არის *собака*-ს იდენტური, რამეთუ იგი *нёрс*-საც აღნიშნავს; რაშიც მას ვერ დავეთანხმებით, რადგან ასეთი მნიშვნელობა *собака*-საც გააჩნია.

ზოგიერთი სიტყვა მხოლოდ დენოტაციური მნიშვნელობის მატარებელია, ხოლო შესაბამისი კონოტაციური მეწყვილე სულ სხვა სიტყვაა. შემდეგ სიტყვებში პირველი კონოტაციურად ნეიტრალურია, მეორე კი – კონოტაციურად მარკირებული: *grandfather* – *grand(-d)ad, grandpa(pa)*; *grandmother* – *grandma(mma), granny*; *father* – *dad(dy)*; *mother* – *ma(mma), ma[æ]mmy, mum(my), mom(my)*; *son-sonny, girl- girlie, aunt – auntie, dog-doggie, cat-pussy, smell-fragrance* (არომატის კონოტაციით).

როგორც ვიცით, სიტყვის კონოტაციურ სემანტიკას მისი ემოციონალური სტილისტური ხატოვანი სემები ქმნიან, რომელთა წყალობით იგი განსაკუთრებულ ზემოქმედებას ახდენს მსმენელსა და მკითხველზე. პოტენციური ხატოვნება ჩაფიქსირებულია ზოგიერთი არაკონოტაციური სიტყვის სემანტიკაში თუ არა, ხმარებაში მაინც. მაგ. *მელა* – ასოცირდება ეშმაკობასთან, *ლომი* – გულადობასთან, *ფარშავანგი* – სიამაყესთან. ასეთივე ასოციაციებით ხასიათდებიან რუსული – *Мумрофанушка, Петрушка*; ინგლისური – *Humpty-Dumpty*; ქართული – *ნაცარქექია* და *არსენა*.

წყარო და მასპინძელი ენების შესაბამისი სიტყვები შეიძლება ერთნაირი ასოციაციურობა-ხატოვნებით ხასიათდებოდნენ, მაგრამ ხშირად ისინი ამ მხრივ ერთმანეთს არ ემთხვევიან: *თოვლივით თეთრი* – *as white as snow*, *დღესავით ნათელი* – *bright as day*; მაგრამ *thin as a rake* – *ჩხირივით გამხდარი* – *худой как щетка*, *strong as a horse* – *ვირივით ღონიერი* – *сильный как бык*, *stupid as a goose* – *ბატი* – *глуп как пробка*. ზოგჯერ მნიშვნელო-

ბის ამ კომპონენტის თარგმანში განმეორება არ ხერხდება და ხატი იკარგება.

ორიგინალისა და თარგმანის სიტყვათა ეკვივალენტურობაში განსაკუთრებულ როლს თამაშობს სიტყვათა შიგლინგვისტური მნიშვნელობა, რომელიც განპირობებულია ამ სიტყვათა ადგილით ენობრივ სისტემაში. ნებისმიერი სიტყვა რთულ და მრავალმხრივ ურთიერთობაშია სხვა სიტყვებთან, და ეს კავშირები მის სემანტიკაშია ასახული. მაგალითად, რუსული *стол* – სემანტიკურად უკავშირდება ავეჯის სხვა ნივთების სახელწოდებებს – *стул, обстановка, ...* – და მათთან დაკავშირებულ სხვა სიტყვებს, როგორცაა – *деревянный, круглый, накрывать, ...* სხვა ტიპის სემანტიკურ კავშირს ავლენს სიტყვა *стол* – ისეთ სიტყვებთან, როგორცაა – *столовая, застольный, столоваться* და სხვა, რომელთაც ძირეული მორფემის საერთოობა აკავშირებთ.

შიგლინგვისტური მნიშვნელობა, რომელსაც ენის სისტემა სიტყვას თავს ახვევს, შეიცავს ინფორმაციას, რომელზეც კომუნიკაციის მონაწილენი ყურადღებას არ ამახვილებენ, რამეთუ იგი აზრის გაფორმების ელემენტად მიაჩნიათ, და არა თვითონ აზრად.

თარგმნის ლინგვისტური საფუძვლები

როგორც უკვე ითქვა, თარგმნა, პირველ ყოვლისა საკონტაქტო ენებში, ე.ი. სათარგმნ და მასპინძელ ენებში ლინგვისტურ შესატყვისობათა ძიება-დადგენის პროცესია.

ერთი ენიდან მეორეში გადადის ანუ ითარგმნება მხოლოდ შინაარსის პლანი, ე.ი. სიტყვათა და შესიტყვებათა მნიშვნელობები და მათგან ნაშენი, მათგან ნაქსოვი ტექსტის შიგთავსი. თარგმანს, როგორც წესი, არ ექვემდებარება ადამიანთა გვარ-სახელები და გეოგრაფიული სახელწოდებები. სათარგმნი ენიდან მასპინძელ ენაში მხოლოდ მათი ფორმის – წარმოთქმა და დანეროლობა – გადატანა ანუ ტრანსლიტერაცია ხდება. მაგრამ მცირე გამონაკლისი ყველა წესსა აქვს.

მაგალითად, ქართულში სხვადასხვა ენებიდან ტრანსლიტერირებული და ნაწილობრივ გადმოთარგმნილია უამრავი საკუთარი სახელი, როგორცაა – *ჰომეროსი, შექსპირი, დიდი ბრიტანეთი, ჩრდილოეთ ირლანდია, ამერიკის შეერთებული შტატები* და სხვა.

გასაგები მიზეზების გამო, გაცილებით იშვიათია ქართულიდან სხვა ენებში საკუთარ სახელთა ტრანსლიტერაციისა და თარგმნის ფაქტები, რომელთაგან შეიძლება დავასახელოთ – *Rustaveli, Stalin, Tbilisi, David the Builder, King Tamar* და ა.შ.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ერთნაირი მნიშვნელობის მქონე გვარები – ინგლ. Smith (სმიტი), გერმ. Schmidt (შმიდტი), ფრანგ. Lefeuve (ლეფუვერე), რუს. Кузнецов (კუზნეცოვი), ქართ. მჭედლიძე, მჭედლიშვილი, მჭედლური, მეგრ. ჭკადუა, სვან. მუშკუდიანი < მუშკიდ, აფხაზ. Ажъида (აჟიბა) თარგმანებს არ წარმოადგენს. ისინი ერთნაირი ეტიმოლოგიის, ერთნაირი მოტივაციის, მაგრამ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად აღმოცენებული სახელდებითი სიტყვებია.

1. ფონეტიკურ-ორთოგრაფიული საფუძვლები

თარგმანის ძირითადი ობიექტია ტექსტის შინაარსის პლანი, ე.ი. მისი ლექსიკური და გრამატიკული ასპექტები; მაგრამ ბუნებრივია, არც მისი სამოსელი, მისი გამოხატვის პლანი, ე.ი. ფორმა, ე.ი. ფონეტიკური და გრამატიკული ასპექტებია უგულებელყოფილი.

გამოხატვის პლანი, ტექსტის ფონეტიკა – შინაარსზე არანაკლებ ფასეულია პოეზიაში, რომელიც პროზისაგან სწორედ თავისი ჟღერადობით, ე.ი. რიტმიკითა და რითმით განსხვავდება. რიტმი, ე.ი. წინადადების სეგმენტთა თავისებური მონაცვლეობა ახასიათებს პროზასაც, რაც სხვადასხვა ავტორთან სხვადასხვაგვარია და მაშასადამე, მათი სტილის თავისებურებას წარმოადგენს.

ენათაშორის ფონეტიკურ-ორთოგრაფიულ შესატყვისობათა საკითხი დგება ერთი ენიდან მეორეზე სესხებისა და საკუთარ სახელთა, ე.ი. ადამიანთა გვარ-სახელებისა და გეოგრაფიულ სახელწოდებათა ერთი ენიდან მეორეზე გადატანის, ე.ი. ტრანსლიტერაციის დროს.

მაშასადამე, ტრანსლიტერაცია – ლათინური სიტყვიდან *littera ანბანის ასო* – ჰქვია ერთი ენის სიტყვის ფორმის, კერძოდ კი მისი დანერილობის მეორე ენაზე გადაწერას, მეორე ენის ასოებით მის გამეორებას. იგივენაირად, ერთი ენის სიტყვის წარმოთქმის მეორე ენაზე გახმიანებას, მეორე ენის ბგერებით გამეორებას ტრანსფონიზაცია უნდა ეწოდებოდეს – ძველბერძნული *phōnē ბგერა* – ანალოგიით; მაგრამ ასეთი დიფერენციაცია და ბუნებრივია, ასეთი ტერმინიც არ არსებობს.

ნებისმიერ შემთხვევაში, ქართულისათვის ტერმინი ტრანსლიტერაცია სავსებით საკმარისი და მისაღებია, რამეთუ ქართულში ასო და ბგერა ერთი და იმავე ნიშნით აღინიშნება. ჩვენ შემთხვევაში ტრანსლიტერაცია გულისხმობს ნასესხობათა და საკუთარ სახელთა გადმოქართულება-გადაინგლისურებას.

ერთი ენიდან მეორეში სიტყვის ფორმის გადატანის, ტრანს-

ლიტერირებისათვის საჭიროა ამ ენების ფონეტიკურ-ორთოგრაფიულ სისტემათა შეტოლება-შეპირისპირების გზით მათ ასო-ბგერათა შესაძლო ადეკვატურ შესაბამისობათა დადგენა. აქ უპრიანია მოვიყვანოთ ქართულ და ინგლისურ ხმოვანთა და თანხმოვანთა ცხრილები.

ხმოვნები ქართულსა და ინგლისურში

მონოფთონგები		დიფთონგები			ტრიფთონგები	
მოკლე	გრძელი	[i]	[-u]	[-ə]	[-iə]	[-uə]
ა[ʌ]	[a:]	[ai]	[au]	–	[aiə]	[auə]
ე[e]	[æ]	[ei]	–	[eə]	–	–
ო[i]	[i:]	–	–	[iə]	–	–
ო[ɔ]	[ɔ:]	[ɔi]	[ou]	[ɔə]	–	–
უ[u]	[u:]	–	–	[uə]	–	–
[ə]	[ə:]	–	–	–	–	–

როგორც ვხედავთ, ქართულში მხოლოდ ხუთი მოკლე ხმოვანი გვაქვს – **ა, ე, ი, ო** და **უ**. ამ ხუთი ასო-ბგერითა და მათი კომბინაციებით გადმოიცემა ყველა მეტ-ნაკლებად იდენტური ინგლისური როგორც მოკლე, ისე გრძელი მონოფთონგები, დიფთონგები და ტრიფთონგები. ამასთან, [æ] ყოველთვის ტრანსლიტერირდება როგორც „ე“, ნეიტრალური ბგერა [ə(:)] კი – როგორც „ა“ ან „ე“, თანაც ყოველთვის გადმოიტანება ხმოვნების შემდეგ მდგომი „r“-იც.

მაგალითად: **Alps** – **ალპები**, **America** – **ამერიკა**, **assistant** – **ასისტენტი**, **band** – **ბანდა**, **cat** – **კატა**, **lamp** – **ლამპა**; **mark** – **მარკა**, **park** – **პარკი**, **Green** – **გრინი**, **meeting** – **მიტინგი**, **Pete** – **პეტი**; **court** – **კორტი**, **Ford** – **ფორდი**, **port** – **პორტი**; **verbal** – **ვერბალური**; **autobus** – **ავტობუსი**, **diagram** – **დაგრამა**, **soul** – **სული**, **valley** – **ვალე**;

მეტი პრობლემებია თანხმოვნების ინგლისურ-ქართული და

კიდევ უფრო მეტი – ქართულ-ინგლისური ტრანსლიტერაციის დროს. ქართულს არ გააჩნია ინგლისური *f[f]*, *th[ð]*, *th[θ]*, ნახევრადხმოვანი *y[j]* და *w[w]*-ს ბადალი ასო-ბგერები.

f[f]-ს ყოველთვის ჩაენაცვლება „ფ“: მაგალითად: *federal* – *ფედერალური*, *festival* – *ფესტივალი*, *form* – *ფორმა*...

th[ð]-ს უნდა ჩაენაცვლოს ქართული „დ“, *th[θ]*-ს კი – „თ“.

ასეცაა სიტყვებში: *the Netherlands* – *ნიდერლანდები*, *theme* – *თემა*...

მაგრამ *Galsworthy* – *გოლზვორდი*, რაც ჩემი აზრით გაუმართლებელია.

გაუმართლებელია აგრეთვე *w[w]*-ს ქართულ „უ“-დ გადმოქართულება, რადგანაც „w“ თანხმოვანია, „უ“ კი – ხმოვანი; და მაშასადამე:

ვაშინგტონი (Washington) და არა *უოშინგტონი*,

ვატერპოლო (waterpolo) და არა *უოტერპოლო*,

ვალტერ (Walter) და არა *უალტერ*,

ვილიამ (William) და არა *უილიამ*, როგორც ზოგიერთები გვთავაზობენ.

რაც შეეხება ნახევრადხმოვან *j[j]*-ს – „ჯ“ ძველ ქართულში იყო; დღეს კი იგი უბრალო „ი“-დ გადმოიტანება; მაგრამ ამ ბგერიანი ნასესხობანი და საკუთარი სახელები არ გვეგულება.

თავის მხრივ ინგლისურს არ გააჩნია ათი ქართული ბგერა – *კ, პ, ტ, ძ, წ, ც, ჭ, ღ, ხ* და *ყ*;

ქართული თანხმოვნები წარმოდგენილია სამეულებად, წყვილეულებად და ცალეულებად. სამეულებში ერთი მჟღერი უპირისპირდება ორ ყრუს, რომელთაგანაც ერთი მკვეთრია და მეორე – ფშვინვიერი. ინგლისურისა და რუსულისათვის სამეულები უცხოა და მათ აქ წყვილეულები შეესაბამება – ინგლისურს აკლია მკვეთრები, რუსულს კი – ფშვინვიერები. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ინგლისური ფშვინვიერები უფრო ნაკლები ფშვინვით ხასიათდებიან, ვიდრე მათი ქართული ეკვივალენტები; ხოლო ინგლისური მჟღერი თანხმოვნები უფრო მჟღერები არიან, ვიდრე ქართული მჟღერი თანხმოვნები.

ქართული სამეულები და მათი ინგლისურ-რუსული შესატყვისები

ბ კ ფ ↘ ↙ b – p	გ კ ქ ↘ ↙ g – k	დ ტ თ ↘ ↙ d – t	ძ წ ც ↘ ↙ dz ds ts	ჯ ჭ ჩ ↘ ↙ j – ch[ჩ]
ბ п –	г к –	д т –	– – ц	– – ч

ქართული წყვილეულები და მათი ინგლისურ-რუსული შესატყვისები

ზ – ს	ჟ – შ	ღ – ხ
z – s	zh[ჟ] – sh	gh – kh
ჯ – ც	ж – ш	– – x

ქართული მჟღერი ცალეულები და მათი ინგლისურ-რუსული შესატყვისები

ვ – მ – ნ – რ – ლ
v – m – n – r – l
в – м – н – р – л

ქართულში სულ 7 ცალეულია, აქედან 5 მჟღერია და 2 ყრუ. ქართული ყრუ ცალეულებიდან ერთი – „ყ“ მკვეთრია, რომელიც ინგლისურში ისევე „k“-ით გადმოიცემა; მეორე – „ჭ“ კი – ფშვინვიერია. ინგლისურში მხოლოდ „h“ გვაქვს, რუსულს კი არც ერთი მათგანი არ გააჩნია.

იმის გამო, რომ ინგლისური ფშვინვიერები უფრო ნაკლები ფშვინვით ხასიათდებიან ვიდრე მათი ქართული ეკვივალენტები, (უფრო მეტად კი რუსულის გავლენით) ეს ფშვინვიერები ქართულში უმეტესწილად შესაბამისი მკვეთრებით გადმოიცემიან: მაგალითად: *Clinton* – კლინტონი ან ქლინტონი, *party* – პარტია, *port* – პორტი, აკაკი *წერეთელი* – Akaki *Tsereteli*, ილია *ჭავჭავაძე* – Iliа *Chavchavadze* და ა.შ. . . მაგრამ *green card* – გრინკარდი. ასე რომ, ეს საკითხი მოსაგვარებელია.

2. ლექსიკური საფუძვლები

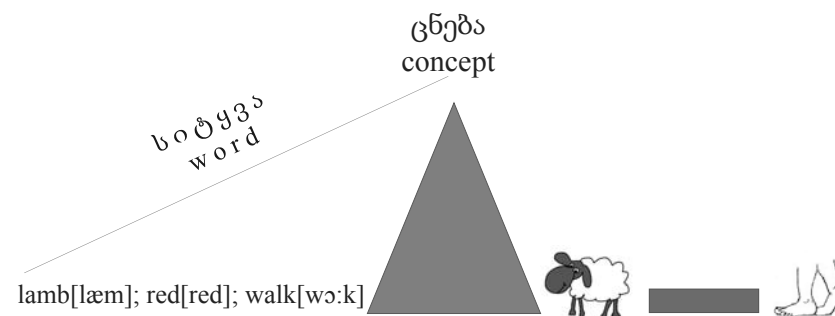
მეტყველება, ტექსტი – იქნება ეს ზეპირი თუ გრაფიკული, რაღაც ინფორმაციას გვანვდის; გარკვეული ინფორმაციის, გარკვეული შინაარსის მატარებელია.

ბუნებრივია, რომ ტექსტის ინფორმაცია მასში შემავალ წინადადებათა ინფორმაციების ჯამს წარმოადგენს.

თავის მხრივ, თითოეული წინადადების ინფორმაცია იმ სიტყვათა და შესიტყვებათა მნიშვნელობების ნაკრებია, რომლებიც განაწილებს იგი შედგება.

როგორც ვიცით, სიტყვა ფორმისა და მნიშვნელობის ერთიანობაა. სიტყვის ფორმა ესაა მისი ჟღერადობა, ე.ი. წარმოთქმა და მისი დაწერილობა; ხოლო სიტყვის მნიშვნელობა ისაა, რასაც იგი აღნიშნავს, რასაც იგი ასახელებს. ის კი აღნიშნავს და ასახელებს არა უშუალოდ საგანს, ან მის ნიშან-თვისებას, ან მის მოქმედებას, არამედ ამ საგნის ცნებას, ამ ნიშან-თვისების ცნებას, ამ მოქმედების ცნებას.

ცნება არის რაიმე საგნის, რაიმე ნიშან-თვისების, რაიმე მოქმედების, რაიმე მოვლენის იმ მახასიათებელთა მინიმუმი, რომლითაც ჩვენ ამ საგანს, ამ ნიშან-თვისებას, ამ მოქმედებას, ამ მოვლენას ვცნობთ, გამოვარჩევთ მას სხვა საგნებისა, ნიშან-თვისებებისა, მოქმედებებისა და მოვლენებისაგან.

მაშასადამე, ბატკნის ცნება მოიცავს ყველა ბატკანს – დიდსა და პატარას, მსუქანსა და მჭლეს, დედალსა და მამალს, თეთრსა და ნაცრისფერს და ა.შ.; მაგიდის ცნება მოიცავს ყველანაირ მაგიდას – მრგვალს, სამკუთხედს, ოთხკუთხედს, ერთფეხას, სამფეხას, ოთხფეხას, მაღალს, დაბალს, სასადილოს, საწერს და ა.შ.; ხოლო მის ნიშან-თვისებათა მინიმუმი მოცემულია მის დეფინიციებში – *მაგიდა არის ერთ ან მეტ ფეხზე დამაგრებული ფიქარი ან სხვა მასალის დაფა, რომელზეც სადილობენ და წერენ.*

წყლის, როგორც ნივთიერების ნიშან-თვისებათა მინიმუმში შედის: 1. სითხეობა; 2. გამჭვირვალობა; 3. უსუნობა; და 4. დასაღვეად და/ან დასაბანად-გასარეცხად გამოყენებადობა. ნიშან-თვისებათა ეს მინიმუმი სავალდებულო და საკმარისია ყველასათვის, ყველა ეროვნების წარმომადგენლისათვის, რათა მან იცნოს და გამოარჩიოს წყალი ნავთისაგან, ზეთისაგან, რძისაგან და ა.შ.; მაშასადამე, წყლის ცნება ყველასათვის ერთნაირია, ოღონდ მას სხვადასხვა ენაში სხვადასხვა სახელი ჰქვია. ქართულში – წყალი, რუსულში – *вода*, ინგლისურში – *water*, გერმანულში – *wasser* და ა.შ. და ამ სიტყვის წარმოთქმისას, დანერისას, გაგონებისას თუ წაკითხვისას ენის მცოდნემ იცის, თუ რა ნივთიერებაზე მიუთითებენ.

წყალს უამრავი სხვა ნიშან-თვისებებიც აქვს, რომლებიც მაგალითად, ცნობილია ქიმიკოსისათვის. მაგრამ ჩვეულებრივი ადამიანისათვის საკმარისი და სავალდებულოა მხოლოდ მის ნიშან-თვისებათა ეს მინიმუმი. არა მარტო საკმარისი, არამედ სავალდებულოცაა ნიშან-თვისებათა ამ მინიმუმის ცოდნა.

საგნის ნიშან-თვისებები შესაბამის ცნებაში, ე.ი. შესაბამისი სიტყვის მნიშვნელობაში აისახება როგორც ამ მნიშვნელობის შემადგენელი უმცირესი ნაწილაკები, რომელთაც სემები ეწოდება. ეს სემები მეტ-ნაკლებად კარგად იკითხება სიტყვათა დეფინიციებში. მაგალითისათვის ავიღოთ სიტყვა *boys* წინადადებიდან *Boys like football.* სათანადო დეფინიციების მიხედვით ამ სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობის შემადგენელი სემებია: 1. სულიერობა; 2. ადამიანობა; 3. მოზარდობა; და 4. მამრობი-

თობა. მაგრამ ამ სიტყვას გრამატიკული მნიშვნელობაც აქვს, რომლის სემებია: 1. მრავლობითობის სემა; 2. საზოგადო ბრუნვის სემა; და 3. მოქმედების შემსრულებლის სემა.

ლექსიკურ სემებს სიტყვის ფორმაში თავისი წარმომადგენლები, თავისი აღმნიშვნელები, ე.ი. თავისი ექსპონენტები არ გააჩნიათ. ჩვენ არ შეგვიძლია ვთქვათ სიტყვის რომელი ბგერა, რომელი ნაწილი რა სემას გადმოსცემს. გრამატიკულ სემებს კი, როგორც წესი, თავისი ექსპონენტები აქვთ. მაგალითად, მოხმობილ სიტყვაში *boys* – მრავლობითობის სემის ექსპონენტია, გამომხატველია ფლექსია *s[z]*, საზოგადო ბრუნვის სემის ექსპონენტია ნულოვანი ფლექსია – უფრო სწორად კი უაპოსტროფობა; ხოლო მოქმედების შემსრულებლის სემის გამომხატველია ამ სიტყვის პოზიცია – სახელდობრ, მისი დგომა შემასმენლის წინ.

სიტყვაში სამი სახის ინფორმაცია იყრის ხოლმე თავს, ესენია:

1. ინფორმაცია სიტყვის დამოკიდებულების შესახებ რეფერენტისადმი, ე.ი. საგნისადმი, ნიშან-თვისებისადმი, და ა.შ., რომელსაც სიტყვის საგნობრივ-ლოგიკური ანუ დენოტაციური მნიშვნელობა ეწოდება. მაგალითად, სიტყვის *boy* დენოტაციური მნიშვნელობაა – მამრობითი სქესის ბავშვი *a male child*;

2. ინფორმაციას სიტყვასა და ადამიანს შორის დამოკიდებულების შესახებ, უფრო სწორად კი – ადამიანის დამოკიდებულების შესახებ სიტყვით აღნიშნული რეფერენტისადმი სიტყვის კონოტაციური მნიშვნელობა ეწოდება; და როგორც ტერმინი გვიჩვენებს, ის თან სდევს დენოტაციურ მნიშვნელობას; ოღონდ იგი ყველა სიტყვას არ გააჩნია. მაგალითად, სიტყვა *boy* კონოტაციურად ნეიტრალურია, ე.ი. მასში არ იკითხება რაიმე განსაკუთრებული დამოკიდებულება რეფერენტისადმი, ე.ი. მამრობითი სქესის ბავშვისადმი, როგორც ამას ექნებოდა ადგილი ამ სიტყვის სინონიმის *urchin*-ის შემთხვევაში, რომელიც ცელქ ბავშვს აღნიშნავს;

და 3. ინფორმაცია სიტყვის სხვა სიტყვებთან დამოკიდებულების შესახებ, რომელსაც სიტყვის შიგაღნიშვნისტური მნიშ-

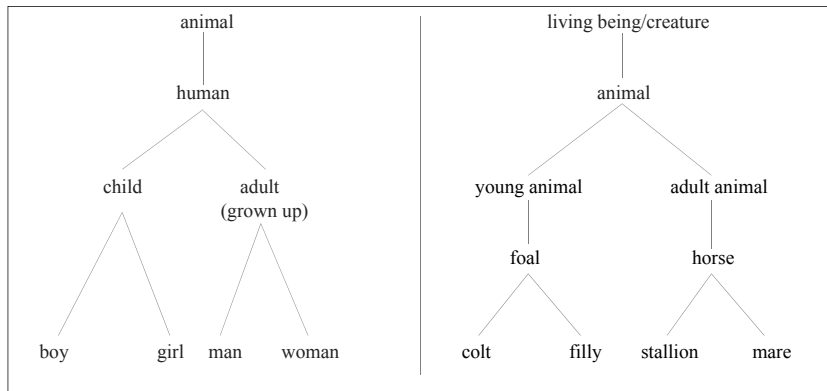
ვნელობა ეწოდება. სიტყვის შიგაღებვისტური მნიშვნელობა გულისმობს ამ სიტყვის კავშირ-ურთიერთობებს სხვა სიტყვებთან, როგორც ვერტიკალურ, ისე ჰორიზონტალურ ქრილში.

ვერტიკალური კავშირ-ურთიერთობები ესაა ეგრეთწოდებული ჰიპერონიმულ-ჰიპონიმური კავშირ-ურთიერთობები.

ჰიპონიმი (**hyponym**) შედარებით ვიწრო მნიშვნელობის მქონე სიტყვაა, რომელიც შედის უფრო ფართო მნიშვნელობის მქონე სიტყვაში, რომელსაც მისი ჰიპერონიმი (**hyper(o)nym or superordinate**) ეწოდება. თავის მხრივ ჰიპერონიმი შეიძლება შედიოდეს მასზე უფრო ფართო მნიშვნელობის მქონე სიტყვის შემადგენლობაში, რომელიც მისი ჰიპერონიმია - თვითონ კი, ამ ჰიპერონიმის ჰიპონიმი და ა.შ.

ჩვენ მიერ მაგალითად აღებული სიტყვა *boy* ჰიპერონიმულ-ჰიპონიმურ ურთიერთობაშია სიტყვასთან *child*, რომლის შემადგენლობაშიაც იგი შედის როგორც ჰიპონიმი, და რომელიც მისი ჰიპერონიმია; თავის მხრივ *child* – *human*-ის შემადგენლობაში შედის და მისი ჰიპონიმი *human* კი – *child*-ის ჰიპერონიმია; და ბოლოს, *human* ჰიპონიმად შედის *animal*-ის შემადგენლობაში, *animal* კი – მისი ჰიპერონიმია.

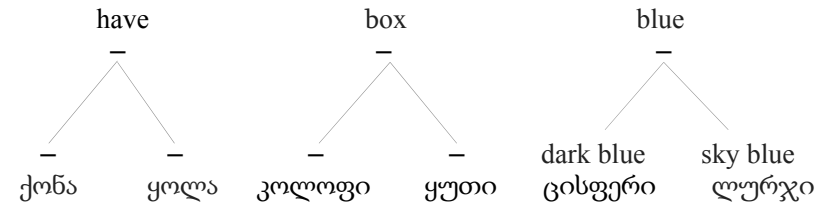
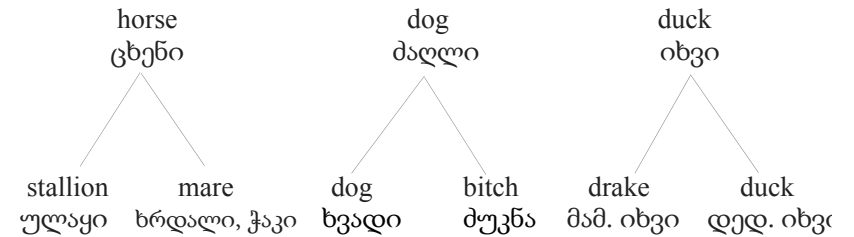
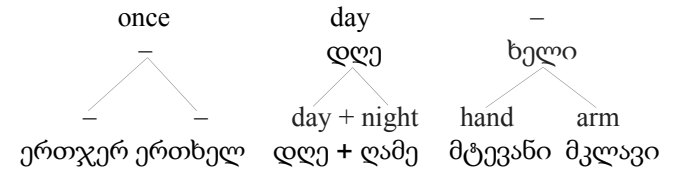
სქემატურად ეს ასე გამოიყურება:

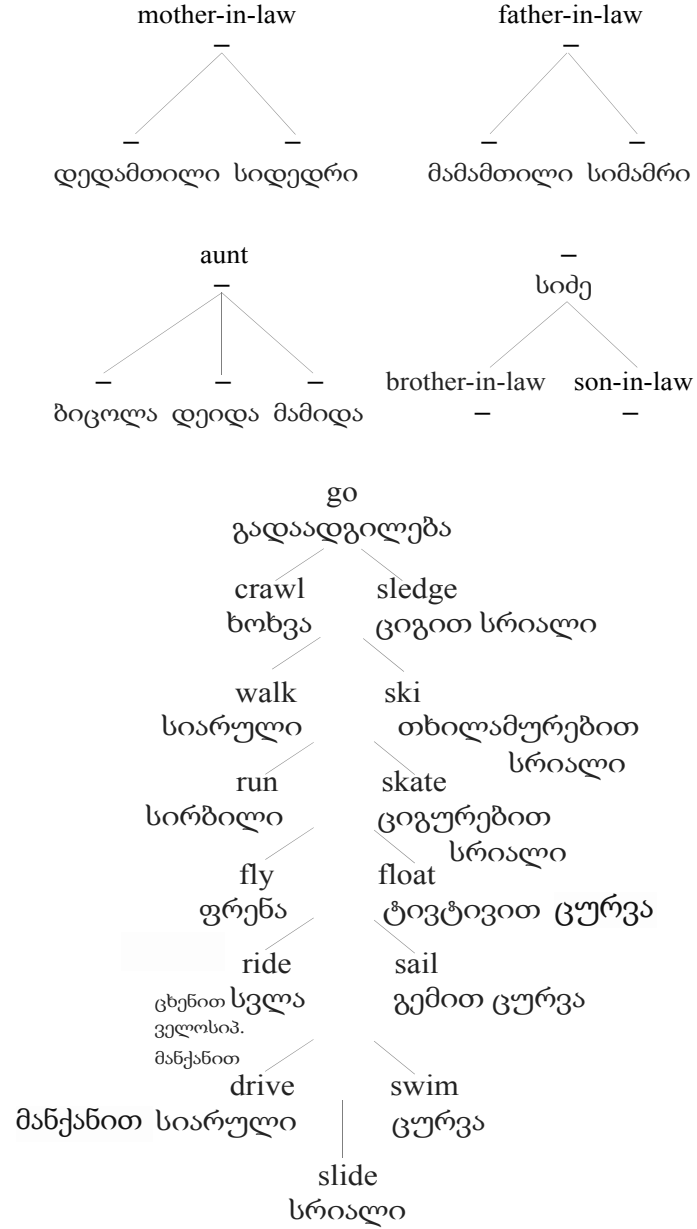
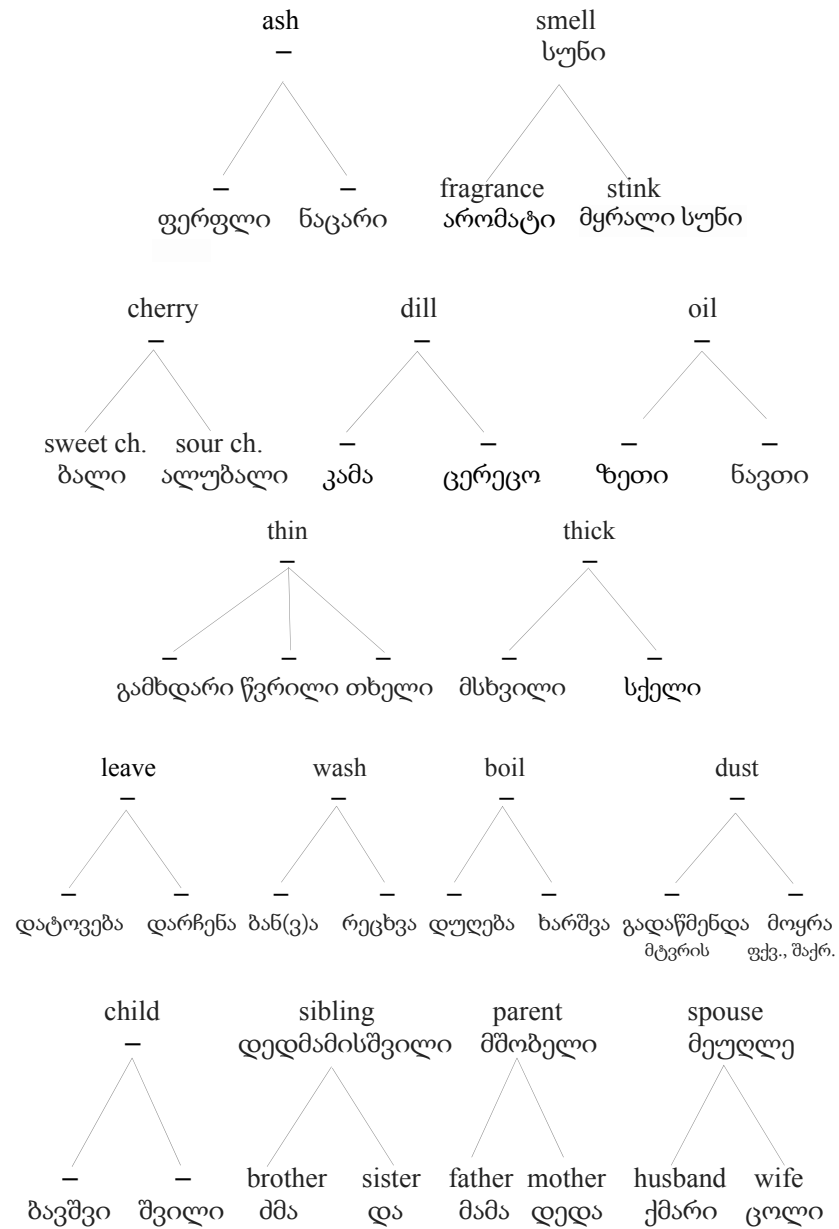

აღსანიშნავია, რომ რაც უფრო ფართოა სიტყვის მნიშვნელობა, მით უფრო ნაკლები სემეზია მასში (*რასაც სქემატურად აღსტურებს*), სადაც ყოველი ზემდგომი სიტყვის სემეზი ერთით ნაკლებია ქვემდგომისაზე.

ამ თვალსაზრისით ზოგჯერ ინგლისური და ქართული ერთმანეთისაგან არაფრით განსხვავდება, მაგრამ ეს ყოველთვის ასე როდია.

ჰიპერონიმულ-ჰიპონიმური კავშირები

kill

კვლა, სიცოცხლის წართმევა

kill

stab

shootup

crush

execute

electrocute

hang

guillotine

lynch

drown

strangle

murder

butcher

slay

slaughter

massacre

commit suicide

assassinate

kill – (და)კვლა

stab – დანით მოკვლა

shootup – დახვერეტა

crush – to put to death by pressing გაჭყლეტა

execute – to put to death according to the sentence სიკვდილით

დასჯა

electrocute – to injure or kill by electric shock დენის დარტყმით

სიკვდილი/სიკვდილით დასჯა ელექტროს კამზე

hang – to put to death by hanging ჩამოხრჩობა

guillotine – to behead by guillotine სიკვდილით დასჯა გილიო-

ტინაზე

lynch – to put to death without a lawful trial ჩაქოლვა

drown – (to cause) to die in water because unable to breathe წყა-

ლში დახრჩობა

strangle – to put to death by hindering of breathing გაგუდება

murder – to kill a human being unlawfully and on purpose ადამი-

ანის (წინასწარ განზრახვით) დანაშაულებრივად მოკვდინება

butcher – 1. killing violently with a knife დანით მხეცურად მო-

კვლა; 2. needless and cruel killing of people ხალხის უმიზეზოდ და

უღმობლად დახოცვა

slay – (archaic or literary) to kill in a violent way განგმირვა; e.g.

St. George slew the dragon.

slaughter – to kill (animals, people) in large numbers ცხოველე-

ბის ან ხალხის დახოცვა

massacre – cruel killing of large numbers of people ხალხის მასი-

ური და უღმობელი ხოცვა-ჟლეტა = genocide

commit suicide – to put oneself to death თავის მოკვლა

assassinate – to put to kill for political reasons პოლიტიკური

მკვლელობა

ამ პირდაპირი მნიშვნელობების გარდა, ქართული ეკვივალენტისგან განსხვავებით ინგლისურ ზმნას *to kill* სხვა მნიშვნელობებიც გააჩნია:

Her crystal clear voice/soprano just killed the audience.

მისმა წკრიალა ხმამ/სოპრანომ უბრალოდ განაცვიფრა მსმენელი.

She dressed up to kill all other girls at the party.

ის ისე გამოიპრანჭა/ისეთ ზმანზე მივიდა, რომ წვეულებაზე მყოფი სხვა გოგოები “დაეცნენ”.

His constant failures killed all his ambition.

მუდმივმა მარცხმა მასში ჩაკლა ყოველგვარი მისწრაფება.

By winning in the play-off the team killed all the competition.

დამატებით რაუნდში გამარჯვებით გუნდმა წურტილი და-
უსვა კონკურენციას.

The football player managed to kill the ball; then he was just killing the clock to retain the score by the end of the round.

ფეხბურთელმა მოახერხა და ბურთი ჩაუჭრა მეტოქეს; მერე ის უბრალოდ დროს წელავდა რაუნდის დასრულებამდე ანგარიშის შესანარჩუნებლად.

Guys killed the bottle in postgame locker room celebration.

გამარჯვების აღსანიშნავად თამაშის მერე გასახდელში ბიჭებმა მაგრად მოილხინეს/შეუბერეს/დალიეს.

Having realized the negative implications for the upcoming elections, the parliament killed the recently adopted constitutional amendments.

გააცნობიერეს რა, თუ რა უარყოფითად აისახებოდა ახლახან მიღებული საკონსტიტუციო ცვლილებები მოახლოებულ

არჩევნებზე, პარლამენტმა მათი ანულირება მოახდინა.

Yesterday evening we were just killing time telling stories of our childhood; Zura’s story was so funny, it nearly killed me.

გუშინ საღამოს ბავშვობაში გადახდენილი ისტორიების მოყოლით უბრალოდ დროს ვკლავდით/დრო გაგვყავდა; ზურას მონაყოლზე კინალამ სიცილით მოვკვდი.

The blossoming apple trees were killed off by the sudden fall in temperature.

ტემპერატურის მოულოდნელმა ვარდნამ სულ სათითაოდ გაანადგურა/გაავერანა/მოსპო უკვე აყვავილებული ვაშლის ხეები.

The driver dipped the (head)lights and killed the motor.

მძღოლმა ჩააქრო ფარები და გამორთო ძრავი.

3. თარგმნის გრამატიკული ასპექტი

ლინგვისტური თვალსაზრისით ენა და მეტყველება, როგორც ერთი მედლის ორი მხარე მკვეთრად გამიჯნული ერთმანეთისაგან.

ენა, ე.ი. ლექსიკა სანამ გრამატიკის განკარგულებაში გადავიდოდეს, ფიგურალურად რომ ვთქვათ, ერთგვარ მკვდარ კაპიტალს, “უძრავ ქონებას” წარმოადგენს და მხოლოდ გრამატიკული დამუშავების შემდეგ, გრამატიკის “ადიდაში გატარების” შემდეგ იძენს საკომუნიკაციო ღირებულებას და იქცევა მეტყველებად.

თავის მხრივ გრამატიკა, როგორც გრამატიკული, ე.ი. მორფოლოგიური და სინტაქსური კატეგორიების ერთობლიობა როგორც წეს-მოდულების კრებული ზოგადად ადამიანის აზროვნების ნაყოფია და ამდენად, ძირითადად ერთნაირია ყველა ენაში. თუმცა, ბუნებრივია, მას ამა თუ იმ ენაში მხოლოდ ამ ენისათვის დამახასიათებელი, სპეციფიკური ნიშან-თვისებებიცა აქვს.

ინგლისურ და ქართულ გრამატიკულ სისტემათა მოკლე შეპირისპირებითი ანალიზი შემდეგ სურათს წარმოაჩენს. ინგლისურ, ისევე როგორც ქართულ არსებით სახელს ორად-ორი გრამატიკული კატეგორია აქვს, ესენია – რიცხვისა და ბრუნვის კატეგორიები. სქესის გრამატიკული კატეგორია ამ არსებითისათვის უცხოა, ე.ი. იგი გადმოიცემა არა ერთი და იგივე სიტყვის სხვადასხვა ფორმებით, არამედ სხვადასხვა სიტყვებით – *man - woman* და ა.შ., ე.ი. ლექსიკურად.

რიცხვი ორია – მხოლობითი და მრავლობითი, რომელთაგან მარკირებულია, ე.ი. სპეციალური ნიშნით გამოხატულია მხოლოდ მრავლობითი. ინგლისურში მრავლობითობის მარკერები **-(e)s** და **-en** ერთმანეთს გამორიცხავენ *apple – apples, ox – oxen*, მაშინ როდესაც ქართული **-ებ** და **-ნ** და **-თ** ერთსა და იმავე სიტყვასთან იხმარებიან და მათ შორის სტილისტურ განსხვავებას ქმნიან. კერძოდ, **-ებ**-იანი მრავლობითი ნეიტრალურ სტილს

განეკუთვნება, ნართანიანი კი – მაღალფარდოვანს. **კაცები** – **კაცნი**, **მთები** – **მთანი** და ა.შ., რაც თარგმანში აუცილებლად გასათვალისწინებელია. გასათვალისწინებელია, აგრეთვე ის ფაქტი, რომ მრავლობითი რიცხვის განსაზღვრების შემთხვევაში საზღვრული არსებითი სახელი ქართულში მხოლობითი რიცხვის ფორმაშია: *two men* – ორი **კაცი**, *many books* – ბევრი **ნიგნ** და ა.შ.

ქართულში შვიდი ბრუნვაა, ინგლისურში კი მხოლოდ ორი – საზოგადო და კუთვნილებითი ანუ ნათესაობითი. ნიშანდობლივია, რომ ინგლისური კუთვნილებითი ბრუნვა ფორმალურად, უფრო სწორად კი გრაფიკულად, და მნიშვნელობითა და ფუნქციით თითქმის მთლიანად ემთხვევა მის შესაბამის ნათესაობით ბრუნვას ქართულში: *Bob's [z] house* – **ბობის სახლი**; *Kate's [s] friend* – **ქეთოს ამხანაგი**; *Boris's [iz] car* – **ბორის მანქანა**, მაგრამ: *მე ვახტანგის შესახებ არაფერი ვიცი – I don't know anything about Vakhtang*.

ინგლისური ზედსართავისაგან განსხვავებით, რომელიც შედარების ხარისხებისდა მიხედვით იცვლება, ქართულ ზედსართავს, ისევე როგორც რიცხვით სახელს – ბრუნვის კატეგორიაც აქვს. მაგალითად, *ერთმა კარგმა ბიჭმა ერთი კარგი გოგო მოიყვანა*. – **One good boy married one good girl**.

ინგლისური ზედსართავის შედგენილობაში შემავალი ე.წ. მდგომარეობის აღმნიშვნელი სიტყვები ქართულად ითარგმნება **-ში** თანდებულისანი სათანადო არსებითებით ან შესაბამისი ზმნებით: *The house is afire* – **სახლი ცეცხლის აღშია გახვეული** = **სახლი იწვის**; *The child is sound asleep* – **ბავშვი ღრმა ძილშია ან ბავშვს ღრმად ძინავს**.

კარდინალურ განსხვავებებთან ერთად, გარკვეული თანხვედრის წერტილებიც აღინიშნება ინგლისურ და ქართულ დროთა სისტემებს შორის. სახელდობრ, ქართულში არ არის განგრძობითი დრო, რის გამოც, ქართული წინადადება – *მე ვკითხულობ* – სამნაირად ითარგმნება: 1. *I read*. 2. *I am reading*. 3. *I have been reading*.

განსახვავებს ჩვეულებრივ, განმეორებით მოქმედებასა და მიმდინარე მოქმედებას შორის ერთი სიტყვის ფარგლებში მხოლოდ შემდეგი ზმნები გამოხატავენ: ის **დადის** სკოლაში და ის **მიდის** სკოლაში – He **goes** to school and He **is going** to school; ის ხშირად **დაფრინავს** ლონდონში და დღეს ლონდონში **მიფრინავს** – He often **flies** to London and He **is flying** to London today; ის ყოველ კვირას **დაცურავს** ოდესაში და ის დღეს ოდესაში **მიცურავს** – He **sails** to Odessa every week and He **is sailing** to Odessa today. სხვა შემთხვევებში ამ განსხვავების აღსანიშნავად გამოიყენება დროის ზმნიზედები.

აღსანიშნავია, რომ ქართულში გვაქვს შედგენილობითა და მნიშვნელობით ინგლისური პერფექტის ბადალი კონსტრუქცია, რომელიც ასევე ძირითადი ზმნის წარსული დროის მიმდევარსა და ზმნა **ქონა-ყოლის** პირიანი ფორმისაგან შედგება, და რომელიც, ლოგიკური დროის რომელიმე წერტილის წინარე მოქმედებას გამოხატავს.

ოღონდ ეგაა, რომ გარდაუვალ ზმნებთან და ვნებით გვარში ქართულ კონსტრუქციაში **ქონა-ყოლის** ნაცვლად გვაქვს **ყოფნა**. და ეს კონსტრუქცია აქ გამოდის როგორც შედგენილი ზმნური შემასმენელი, მაშინ როდესაც ინგლისურ კონსტრუქციაში **to have** განიხილება როგორც მეშველი ზმნა და მაშასადამე, ეს კონსტრუქცია წინადადებაში გამოდის როგორც მარტივი ზმნური შემასმენელი.

ინგლისურ პერფექტს ქართულში აგრეთვე შეესაბამება წყვეტილი და პირველი და მეორე თურმეობითი. ხოლო რადგანაც მომავალს თურმეობითი არ გააჩნია, მომავალი პერფექტის თარგმნის მხოლოდ ორი ვარიანტი გვაქვს:

I have seen this film = 1. მე უკვე **ვნახე** ეს ფილმი; 2. მე **მინახავს** ეს ფილმი; 3. მე **წანახი მაქვს** ეს ფილმი.

I had seen this film when he invited me = 1. მე **ვნახე** ეს ფილმი სანამ ის დამპატიჟებდა; 2. მე **მენახა** ეს ფილმი სანამ ის დამპატიჟებდა; 3. მე **წანახი მქონდა** ეს ფილმი მან რომ დამპატიჟა.

I shall have seen this film when he invites me = 1. მე **ვნახავ** ამ

ფილმს სანამ ის დამპატიჟებდეს; 2. მე **წანახი მექნება** ეს ფილმი ის რომ დამპატიჟებს.

ანმყო განუსაზღვრელისა და ანმყო სრულის ვნებითი გვარი ინგლისურშიაც სინონიმურია და ქართულად მათ ერთნაირი თარგმანი აქვთ.

The book **is translated** into Georgian = The book **has been translated** into Georgian – ნივნი **გადათარგმნილია** ქართულად.

He **has gone (come)** = He **is gone (come)** = 1. ის **წავიდა (მოვიდა)**; 2. ის **წასულა (მოსულა)**; 3. ის **წასულია (მოსულია)**.

He **had gone (come)** = He **was gone (come)** before my arrival = 1. ის **წავიდა (მოვიდა)** ჩემს ჩამოსვლამდე; 2. ის **წასულიყო (მოსულიყო)** ჩემს ჩამოსვლამდე; 3. ის **წასული (მოსული) იყო** სანამ მე ჩამოვიდოდი.

He **will have gone (come)** = He **will be gone (come)** before my arrival = 1. ის **წავა (მოვა)** ჩემს ჩამოსვლამდე; 2. – ; 3. ის **წასული (მოსული) იქნება** სანამ მე ჩამოვალ;

ასევე უნდა შევნიშნოთ, რომ ქართულში წარსული დროის ორი მიმღობა გვაქვს, რომელთაც ინგლისურში ერთი შეესაბამება, მაგალითად: The milk **is boiled** და **has been boiled** ითარგმნება როგორც 1. რძე **ადუღდა**; 2. რძე **ადუღებულა**; 3. რძე **ადუღებულია**; 4. რძე **ანადუღარია**. ასე რომ, მსგავსი წინადადებების თარგმნისას მთარგმნელი უნდა ეცადოს შეინარჩუნოს ეს ნიუანსები.

საინტერესო, თუმცა მხოლოდ შინაარსობრივ მსგავსებასთანა გვაქვს საქმე ე.წ. მომავალი წარსულში დროის ქართული შესატყვისის შეპირისპირებისას. როგორც ინგლისურში, ისე ქართულში გვაქვს ორი მომავალი – ერთი ანმყოს პოზიციიდან, რომელსაც შეიძლება ანმყოს მომავალი ვუნოდოთ, რომლის ათვლის წერტილი ანმყოა; და მეორე – წარსულის მომავალი, რომლის ათვლის წერტილი წარსულია, და რომელიც წარსული დროის მთავარი წინადადების დამატებით დამოკიდებული წინადადების შემასმენელია. ამ კონსტრუქციას ორივე ენაში ორი ფუნქცია აქვს – დამატებით დამოკიდებულ წინადადებაში იგი

თხრობით კილოს განეკუთვნება, მთავარ წინადადებაში კი – კავშირებითს.

*The boy promised that he **would study** well* – თხრობითი კილო, მომავალი წარსულში, განუსაზღვრელი დრო.

*If the boy had the book he **would study** well* – კავშირებითი კილო.

შეჯამების სახით მოცემულია ოთხივე გრამატიკული დროის¹ ამსახველი ფორმები ინგლისურ წინადადებებსა და მათ ქართულ თარგმანებში:

*He seems **to go** to school; It seems that he goes to school.* – ეტყობა ის **დადის** სკოლაში.

*He seems **to be going** to school.* – ეტყობა ის **მიდის** სკოლაში.

*He seems **to have gone** to school.* – ეტყობა სკოლაშია **წასული**, ან ეტყობა **უვლია** სკოლაში.

*He seems **to have been going** to school.* – ეტყობა ის **დიდი ხანია** სკოლაში **დადის**.

და პირუკუ, ქართულიდან ინგლისურ თარგმანებში:

ეტყობა პრეზიდენტი დაიღალა. – *The President seems to have become tired.*

ეტყობა თქვენი და ჭკვიანი გოგოა. – *Your sister seems to be a clever girl.*

ეტყობა მათ ერთმანეთი უყვართ. – *They seem to love each other.*

ეტყობა ბუშსა და ჰუსეინს ერთმანეთი სძულთ. – *Bush and Hussein seem to hate each other.*

ეტყობა თქვენი ძმა ზედმეტად/ნამეტანი ბევრს ეწევა. – *Your brother seems to smoke too much.*

ეტყობა ეს კაცი ბევრს სვამს. – *This man seems to drink a lot.*

¹ ობიექტური დროის ასახვა გრამატიკული დროის ფორმებში, ასევე ზოგადად დროის სისტემების ნოვატორული გააზრება იხილეთ სტატიაში *Time and Tense*

ეტყობა ეს კაცი ლექსებს წერს. – *This man seems to write poems.*

სადაა ვახტანგი? ეტყობა ეზოში ეწევა სიგარეტს. – *Where is Vakhtang? He seems to be smoking in the yard.*

ეტყობა მწყემსები ელიბოს მარანში სვამენ ღვინოს. – *The shepherds seem to be drinking in Elibo's wine cellar.*

ეტყობა ამ უკანა მერხელებს არ აინტერესებთ ინგლისური. – *The back bencher students seem not to be interested in English.*

ეტყობა ამინდი იცვლება. – *The weather seems to be changing.*

ეტყობა, მას უკვე დანერილი აქვს საკურსო. – *(S)he seems to have already written her/his term paper.*

ეტყობა ათიანი მიიღო არითმეტიკაში. – *(S)he seems to have got ten out of ten in arithmetic.*

ეს კაცი ეტყობა მაგარი ნანვალებია. – *This man seems to have suffered a lot.*

ეტყობა კარი დაკეტილია. – *The door seems to be locked.*

ეტყობა მათ კარი დაკეტეს. – *They seem to have locked the door.*

ეტყობა კარი დიდი ხანია დაკეტილია. – *The door seems to have been locked for a long time.*

ეტყობა ბევრი უჭამია. – *(S)he seems to have eaten much.*

ეტყობა იგი ამ პალტოს დიდი ხანია ატარებს. – *(S)he seems to have been wearing this coat for ages.*

ამ ბავშვს ეტყობა ერთი კვირაა კბილები არ გაუხეხია. – *This child seems not to have brushed/cleaned his teeth for a week.*

სტილისტური ასპექტი თარგმანში

თავდაპირველად სტილი, ლათინურად *stylus* ეწოდებოდა გასანთლულ დაფაზე სიტყვების ამოსაკანრ, წვერნამახულ ჩხირს; შემდეგ იგი დაერქვა წერის მანერას, აზრის გამოთქმის მანერას, მერე კი, გავრცელდა ჩაცმულობაზე, ვარცხნილობაზე, არქიტექტურაზე და ა.შ.

მაშასადამე, დღეს სტილი ნიშნავს იმას, რაც ამა თუ იმ ქმედებას, თუ ნამოქმედარს მსგავსი ქმედებებისა და ნამოქმედარებისაგან გამოარჩევს. ამ გამორჩეულობას ქმნიან “გამორჩეული” ადამიანები, შემოქმედებითი უნარის მქონე პიროვნებები, რომლებიც თავიანთ საქმიანობაში ითვალისწინებენ მათი შემოქმედების მომხმარებელ-მოტრფიალეთა გემოვნება-მოთხოვნილებასაც.

ლინგვისტიკაში სტილი ეწოდება აზრის გამომხატვის ფონეტიკურ, ლექსიკურ და გრამატიკულ საშუალებათა თავისებურ, გამორჩეულ სისტემას. ამისდა მიხედვით ორ სტილს გაარჩევენ, ესენია: სასაუბრო სტილი და წიგნური სტილი.

თავის მხრივ, სასაუბრო სტილი იყოფა შემდეგ შემადგენლებად:

1. სასაუბრო-ლიტერატურული სტილი, რომელიც შედგება იმ ყველასათვის სავალდებულო და მისაღები სიტყვებისა და გამოთქმებისაგან, რომელსაც განათლებული ადამიანი იყენებს თავის ზეპირ თუ წერით მეტყველებაში. ჩვენს შემთხვევაში ეს არის ეგრეთწოდებული სტანდარტული ინგლისური, რომელიც ამ ენის შემსწავლელმა უნდა აითვისოს.

2. სუფთა სასაუბრო ანუ ფამილიარული სტილი, რომელიც არაა უნაკლო ენობრივი ნორმების თვალსაზრისით, თუმცა არ შეიცავს უნმანურ და უხეშ სიტყვებსა და გამოთქმებს. აქ განეკუთვნება შემოკლებები, როგორიცაა *doc* – *doctor*-ის ნაცვლად, *bike* – *bicycle*-ის ნაცვლად, *lab* – *laboratory*-ს ნაცვლად. ქართულში: *კაი* – *კარგი*-ს ნაცვლად, *ძაან* – *ძალიან*-ის ნაცვლად.

აქვე განიხილება გაზვიადებები და მოკრძალებული გამოხატ

თქვამები (*understatements*): *I haven't seen you for ages; We have heaps of time; rather bad, not so good, not half good.*

3. ვულგარული სტილი, სადაც შედის ლანძღვა-გინება, წყევლა-კრულვა: *damn* (bloody) – *წყეული(მც იყავ)*; *hang it* – *მოკეტე* – *срочь*; *to hell* – *ჯანდაბამდეც გზა გქონია*; *mug* (face-ugly) – *სიფათი*; *nut* (head) – *გოგრა*; *to booze* (to drink much liquor) – *სასმელებით გახეთქვა*; *hide* (of human skin) – *ტყავი*; *shut up or put a sock in it* – *მოკეტე*; *D & D* (drunk and disorderly) – *გალეშილი დებოშიორი*.

ვულგარულ სტილს ზოგჯერ სლენგს, ე.ი. ჟარგონს (*slang, jargon or argot*) უწოდებენ, რაც უმართებულოა; რადგანაც ჟარგონი კია თავისი ბუნებით ვულგარული, მაგრამ იგი მხოლოდ გარკვეული სოციალური ჯგუფის საკუთრებაა; მხოლოდ მას ემსახურება. მაგალითად, მოსწავლეთა და სტუდენტთა ჟარგონია: *to cram or mug or swot* – *ზუთხვა*; *to cut lessons or classes* – *გაკვეთილების ან მეცადინეობის ჩასტრახვა*; *to play hook(e)y or to play truant* – *შატალოზე წასვლა და ა.შ.*; *სამხედრო ჟარგონია*: *big noise* – *general*; *picture show* – *battle*; *ქურდულ ჟარგონს განეკუთვნება*: *a persuader* – *a knife*; *to wrap* – *to kill*; *a parker or equilizer* – *a pistol*.

წიგნური სტილის ქვეგანაყოფებია:

1. საკუთრივ წიგნობრივი ანუ პოეტური სტილი, რომელიც შეიცავს არქაიზმებს, აბრევიატურებსა და ნეოლოგიზმებს: *to slay* – *to kill*; *mon* – *morning*; *nigh* – *near*; *deer* – *think*; *thou* [ðau], *thee* [ði:], *thy* [ðai], *thine* – *you, your*; *behold* – *see*; *bark* – *listen*; *couch* – *bed*;

2. მაღალფარდოვანი სტილი: *to commence* – *to begin*; *to end* – *to finish*; *to demonstrate* – *to show*; *to converse* – *to talk*; *chamber* – *room*; *brief* – *short*;

3. ოფიციალური სტილი იხმარება ოფიციალურ გამოსვლებში, საბუთებში, ბიზნესში, საქმიან მიმონერაში, პრესაში, პოლიტიკურ და სამართლებრივ საქმიანობაში: *comestibles* – *food*, *donation* – *gift*, *obtain* – *get*, *abandon* – *leave*;

4. სპეციალური ტერმინოლოგია, რომელიც მეცნიერების ამა თუ იმ დარგში იხმარება – ტექნოლოგია ან ხელოვნება და რომელთაგან ზოგიერთი სასაუბრო რეგისტრშია გადასული: *electricity – ელექტროობა, jet-liner – რეაქტიული თვითმფრინავი, diagnose – დიაგნოზის დასმა.*

როგორც ვხედავთ, ლინგვისტიკაში აქცენტირებულია სტილის მხოლოდ ენობრივი, უფრო სწორად კი – მხოლოდ ლექსიკური ინვენტარი; მაგრამ სტილს მეტყველებაში ქმნის არა მარტო ენობრივი მასალის რაგვარობა, როგორც, არამედ ამ მასალით მანიპულირების ხასიათიც – მისი ორდინალური თუ არაორდინალური ფუნქციონირებაც.

ტექსტები, მეტყველების ნიმუშები, ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან როგორც ლექსიკურ-გრამატიკული შედგენილობით, ასევე ამ ტექსტების სტრუქტურით, კომპოზიციით, მათში შემავალი წინადადებების სიგრძე-სიმოკლით, სიმარტივე-სირთულით, მათში წევრთა პირდაპირი თუ ინვერსიული განლაგებით, სინტაგმათა თავისებური მონაცვლეობით, ე.ი. შინაგანი რიტმით. პოეზია – მაგალითად, პროზისაგან განსხვავდება სწორედ რიტმითა და რითმით, დრამატურგია კი ხასიათდება დიალოგებით.

ყველაზე მშრალი, ე.ი. სტილისტურად ნეიტრალურია სამეცნიერო-ტექნიკური ტექსტი, სადაც ჭარბობს ტერმინები და პირდაპირი მნიშვნელობის მქონე სიტყვები.

მაშასადამე, მთარგმნელის ამოცანაა არა მარტო ერთ ენაზე გამოთქმული აზრის, ინფორმაციის მეორე ენაში ადეკვატური გადატანა – არამედ ამ აზრის, ამ ინფორმაციის “სამოსელის”, “შეფუთულობის” მეორე ენაზე ადეკვატური გამეორება.

დასკვნა

ამრიგად, მთარგმნელის ლინგვისტური საფუძვლების – საკონტაქტო ენების ფონეტიკური, ლექსიკური და გრამატიკული ასპექტების ცოდნა-გათვალისწინება აუცილებელი წინაპირობაა, ბაზისია ნებისმიერი სახის მთარგმნელის შესაჭიდებლად.

ამასთან ერთად, მთარგმნელის ინდივიდუალური განცდა და მიდგომა მთარგმნელის მასალისადმი, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ორგინალური სტილი და ხასიათი, წერისა თუ გადმოცემის მანერა – ის ზედნაშენია, რაც მხატვრული მთარგმნლის შემთხვევაში მთარგმნელის გამორჩეულ ხელწერას განაპირობებს; და ამ გზით, განსხვავებულ, დედნის არაიდენტურ, ფაქტიურად სრულიად ახალ სიცოცხლეს სძენს მის მიერ მთარგმნილ ნაწარმოებს.

ბიბლიოგრაფია

- თ. გამყრელიძე, ზ. კიკნაძე, ი. შადური, ნ. შენგელია „თეორიული ენათმეცნიერების კურსი“. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2003
- გ. გაჩეჩილაძე „მხატვრული თარგმანის თეორიის შესავალი“. თბილისი: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2014
- გ. გაჩეჩილაძე „მხატვრული თარგმანის თეორიის საკითხები“. თბილისი: საბჭ. საქართველო, 1959
- გ. გაჩეჩილაძე „რეალისტური თარგმანის პრობლემა“. თბილისი: საბჭ. საქართველო, 1959
- გ. გაჩეჩილაძე „მხატვრული თარგმანის თეორიის შესავალი“. თბილისი: განათლება, 1966
- გ. გაჩეჩილაძე „ნერილები ინგლისურ ლიტერატურაზე, შექსპირიდან გოლზუორთამდე“. თბილისი: ლიტერატურა და ხელოვნება, 1967
- გ. გაჩეჩილაძე „მხატვრული თარგმანი და ლიტერატურული ურთიერთობანი“. თბილისი, 1972
- ა. გახკიძე „როგორ ვთარგმნოთ ინგლისურიდან: საშუალო სკოლის მოსწავლეთათვის“. თბილისი: განათლება, 1973
- „თარგმანის ლექსიკონი“. თბილისი: თსუ გამომცემლობა, 2001
- მ. ნათაძე „ინგლისურ-ქართული თარგმნის ზოგიერთი საკითხი“. თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1975
- გ. ნებიერეიძე „ენათმეცნიერების შესავალი“. თბილისი: ნეკერი, 2003
- დ. ფანჯიკიძე „თარგმნის თეორია და პრაქტიკა“. თბილისი: თსუ გამომცემლობა, 1988
- დ. ფანჯიკიძე „თარგმნის ახალი თეორიები და სტილის ეკვივალენტობის პრობლემა“. თბილისი: გამომცემლობა განათლება, 1995
- დ. ფანჯიკიძე „ენა, თარგმანი, მკითხველი“. თბილისი: საგამომცემლო სახლი თბილისში, 2002

- ვ. ფურცელაძე „ტექსტი როგორც ენობრივი მოღვაწეობის ნერილობითი განცხადება“. თბილისი: გამომცემლობა სამშობლო, 1998
- „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი“. <https://www.ice.ge/liv/liv/ganmartebiti.php>
- ნ. საყვარელიძე „თარგმანის თეორიის საკითხები“. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2011
- ვ. სერგია „ტექსტის ლინგვისტიკა“. თბილისი: განათლება, 1989
- ფ. სოსიური „ზოგადი ენათმეცნიერების კურსი“. თბილისი: დიოგენე, 2002
- ვ. ჭელიძე „შექსპირის ქართული თარგმანები. ლიტერატურული პორტრეტები“. თბილისი, 1971
- O. Akhmanova and R. F. Idzelis “What is the English We Use”, a course in practical stylistics. Moscow: Moscow University Press, 1978
- O. Akhmanova and R. F. Idzelis “Linguistic Terminology”. Moscow: University Press, 1979
- C. Angelelli “The Role of Reading in Sight Translation”. Implications for Teaching. ATA Chronicle, Translation Journal of the American Association of Translators, vol. XXVIII, № 5, 1999
- M. Baker (ed.) “Routledge Encyclopedia of Translation Studies”. London: Routledge, 1998
- S. Bassnet “Translation, history, and culture”. London: Pinter Publisher, 1990
- S. Bassnet “Translation Studies”. New York and London: Routledge, revised 2002
- V. G. Belinsky “Selected Philosophical Works”. Oregon: Pacific University Press, 2001
- J. C. Catford “A Linguistic Theory of Translation”. Oxford: Oxford University Press, 1965
- A. Chesterman “Mememes of Translation: the Spread of Ideas in Translation Theory”. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1997

- U. Connor "Contrastive Rhetoric: Cross Cultural Aspects of Second Language Writing". Cambridge: Cambridge University Press, 1996
- R. J. Di Pietro "Language Structures in Contrast". New York: Newbury House Publishers, 1971
- U. Eco "Experiences in Translation". Toronto: University of Toronto Press, 2001
- U. Eco "Mouse or Rat? – Translation as Negotiation". London: Weidenfeld and Nicolson, 2004
- E. Gentzler "Contemporary Translation Theories". London & New York: Routledge, 2001
- M. A. K. Halliday, R. Hasan "Cohesion in English". London: Longman, 1976
- M. A. K. Halliday, R. Hasan "Language, Context and Text. Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective". Geelong: Vic. Deakin University Press, 1985
- B. Hatim "Communication across Cultures. Translation Theory and Contrastive Text Linguistics". Exeter: University of Exeter Press, 1997
- M. S. Hornby "Translation Studies: An Integrated Approach". Amsterdam: John Benjamins, 1995
- R. Lado "Linguistics across Cultures: Applied Linguistics for Language Teachers". Michigan: University of Michigan Press, 1957
- M. M. Larson "Meaning-Based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence". 2nd edn. Maryland: University Press of America, 1997
- A. Lefevre, Susan Bassnett "Constructing Cultures". London: Multilingual Matters, 1997
- S. C. Levinson "Pragmatics". Cambridge: Cambridge University Press, 1983
- J. Munday "Evaluation in Translation: A study of critical points in translator decision-making". London: Routledge, 2012
- J. Munday "Introducing Translation Studies: Theories and Applications". London: Routledge, 2008

- P. Newmark "About Translation". Bristol: Multilingual Matters, 1990
- E. A. Nida "Toward a Science of Translating". Leiden: Brill, 1964, 2nd edn, 2003
- E. A. Nida "The Theory and Practice of Translation". Leiden and Boston: Brill, 2003
- E. A. Nida "Language Structure and Translation: Essays". Stanford: Stanford University Press, 1975
- E. A. Nida "Contexts in Translating". Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2002
- G. B. Palmer "Toward a Theory of Cultural Linguistics". Austin: University of Texas Press, 1996
- I. Pinchuck "Scientific and Technical Translation," 1st edn. Boulder: Westview Press, 1977
- A. Pym "Translation and Text Transfer. An essay on the Principles of Intercultural Communication". Frankfurt/Main: Peter Lang, 1992
- D. Robinson "Becoming a Translator". London and New York: Routledge, 2003
- E. Sapir "Language, Culture and Personality". Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1958
- G. Steiner "After Babel: Aspects of Language and Translation". USA: OUP, 1998
- L. Venuti "Translation Changes Everything: Theory and Practice". London and New York: Routledge, 2013
- Л. Бархударов „Язык и Перевод“ю Вопросы Общей и Частной Теории Перевода". Москва: Наука, 1975
- Л. Бархударов „Язык и Перевод“, Издательство „Международные Отношения“. Москва: Наука, 1975
- Э. Бенвенист „Общая Лингвистика“. Москва: Прогресс, 1974
- В. С. Винорадов „Введение в Переводоведение“. Общие и Лингвистические Вопросы. Москва: Изд. Института Общего Среднего Образования РАО, 2001
- С. Влахов, С. Флорин „Непереводимое в Переводe“. Москва: Наука, 1980

TIME AND TENSE

AKAKI MUMLADZE

DEPUTY HEAD ON SUPERVISED TEACHING PRACTICE
SENIOR TEACHER OF ENGLISH LANGUAGE ACADEMIC
DEPARTMENT
UNDER THE FACULTY OF HUMANITIES AT SOKHUMI
STATE UNIVERSITY
OVER THE PERIOD 1964-2006

Some Preliminaries

Universe as the unit of various constituents, including Man as its monitor, exists in space and time.

The space, the place of a constituent's location is expressed, indicated, shown, denoted in language lexically, that is, by a special word or word-combination for each case – *here, there* or *over the world*, etc.

As to the time of a constituent, it is expressed both lexically – *now, then, in the nearest future*, etc. and grammatically - that is, by a form of a verb, called **Tense** after a French word for **Time**. *Georgia has struggled, struggles and always will struggle for freedom, independence and justice.*

Lexical and grammatical expression of time constitutes a tandem, where the former exactifies the latter. *In 1941-45, in the Second World War more than 350 000 Georgian citizens perished on the fronts.*

Time - ობიექტური დრო

Man measures time in seconds, minutes, hours, days, weeks, fortnights, months, years, centuries and millenniums.

Each of these items has some duration, but the shortest among

- И. Р. Гальперин „Текст как Объект Лингвистического Исследования”. Москва: Наука, 1981
- В. Н. Комиссаров „Пособие по переводу с Английского Языка на Русский”. Москва: Наука, 1965
- В. Н. Комиссаров „Лингвистика Перевода”. Москва: Наука, 1980
- В. Н. Комиссаров „Практикум по Переводу”. Москва: Прогресс, 1990
- В. Н. Комиссаров „Теория Перевода (лингвистические аспекты)”. Москва: Наука, 1990
- В. Н. Комиссаров „Современное Переводоведение ”. учебное пособие. Москва: Валент, 2011
- И. Левый „Искусство Перевода”. Москва: Прогресс, 1974
- Б. А. Наймушин „О Роли и Месте Перевода с Листа в Подготовке Устного Переводчика”. Новый Болгарский Университет, УДК № 81. город София, 2013
- Л. Л. Нелюбин „Толковый Переводческий Словарь”. Москва: Наука, 2003
- Э. Сепир „Язык, Раса, Культура”. Избранные Труды по Языкознанию и Культурологии. Москва: Прогресс, 1993
- А. В. Федоров „Основы Общей Теории Перевода”. Москва: Прогресс, 1983
- С. С. Фраш, О. В. Максютин „Перевод с Листа как Самостоятельный Вид Перевода”. электронный ресурс <http://cyberleninka.ru>. Вестник ТПУ, № 4, 2010
- Я. Хинтика „Логико-Эпистемологические Исследования”. Москва: Прогресс, 1980
- А. Д. Швейцер „Перевод и Лингвистика”. Москва: Наука, 1973
- А. Д. Швейцер „Теория Перевода”. Статус, Проблемы, Аспекты. Москва: Наука, 1988
- Р. Якобсон „О Лингвистических Аспектах Перевода”. Вопросы Теории Перевода в Зарубежной Лингвистике, с. 16-24. Москва, 1978

them - *the Second* and *the Minute* are called **Moments of Time** while all the rest are - **Periods of Time**.

However, there are some unmeasurable, everlasting, panchronic constituents, panchronic actions and states, the so-called **Eternal Truth**, like - *The sun rises in the East and sets in the West. Twice two makes four. Water boils at 100° degrees centigrade and freezes at zero degrees centigrade.*

Generally, time is an abstract and therefore undividable phenomenon; as invisible, endless and limitless as universe itself; but from a pragmatic point of view it is conventionally divided into three portions or divisions - **Present, Past** and **Future**.

1. **Present** is this second, minute, hour, day, week, fortnight, month, year, century and millennium.

It is the time of being, existing, living the time “before our eyes” with ever moving forward **Moment of Speech** as its centre.

2. **Past** is beforepresent second, minute, hour, day, week, fortnight, month, year, century and millennium. It is the time gone, passed, experienced, lived, the time of memory, any moment or period of time on the timeline stretching from *the boundaries of our remembrance up to the Present*.

3. And **Future** is afterpresent second, minute, hour, day, week, fortnight, month, year, century and millennium. It is the time to come, to experience, to live, the time planned, supposed, imagined, any moment or period of time on the timeline stretching from *the Present up to the boundaries of our imagination*.

Besides these three universal divisions or portions of time made from the point of view of the Present moment; the English and the Georgian peoples distinguish also one more division called **Future-in-the-Past** (მომავალი წარსულში) which is measured from *some Past moment ahead* and is therefore rather longer than the **universal Future** division.

And thus 4. The **Future-in-the-Past** time is only moment or period on the timeline stretching from *some Past moment up to the*

boundaries of our imagination.

Hence, it's rather obvious that time is not a motionless datum, fixed in space and forever, but a vector, ever flying forward and ever turning *Future* into *Present* and *Present* – into *Past*.

In this respect time is often compared with train which is always at the *Present* station, while the station or stations left behind, already covered, gone, passed is/are *Past* and the station or stations to cover, to go, to pass is/are *Future*.

For example, when Zugdidi-Tbilisi train is at Zugdidi station, Zugdidi is *Present* and all the stations ahead including Tbilisi are *Future*.

Nevertheless, when the train gets to Khobi, Khobi is *Present*, Zugdidi – *Past* and all the other stations ahead including Tbilisi are *Future*.

The picture repeats itself on the way back from Tbilisi to Zugdidi, in which case Tbilisi is *Present* and all the stations ahead including Zugdidi appear to be *Future*.

However, there are three fundamental differences between time and train: 1. Time never stops anywhere; 2. Never changes its speed and 3; Never returns back, unlike train.

Tense - გრამატიკული დრო

Tense is expressing, indicating, showing, denoting time by a form of a verb which presents an action or state, either as simultaneous with a definite *Present, Past, Future* or *Future-in-the-Past* moment or period named directly or understood from the context or situation (**Indefinite or Simultaneous Tense** - განუსაზღვრელი ანუ თანაობითი დრო);

Or tense can also express time by a form of a verb which presents an action or state as preceding a definite *Present, Past, Future* or *Future-in-the-Past* moment or period but connected with it through the result of the action or state, or the experience gained by the subject which determines the following behaviour of the same or

some other subject (**Perfect or the Preceding Tense** – სრული ანუ წინაობითი დრო).

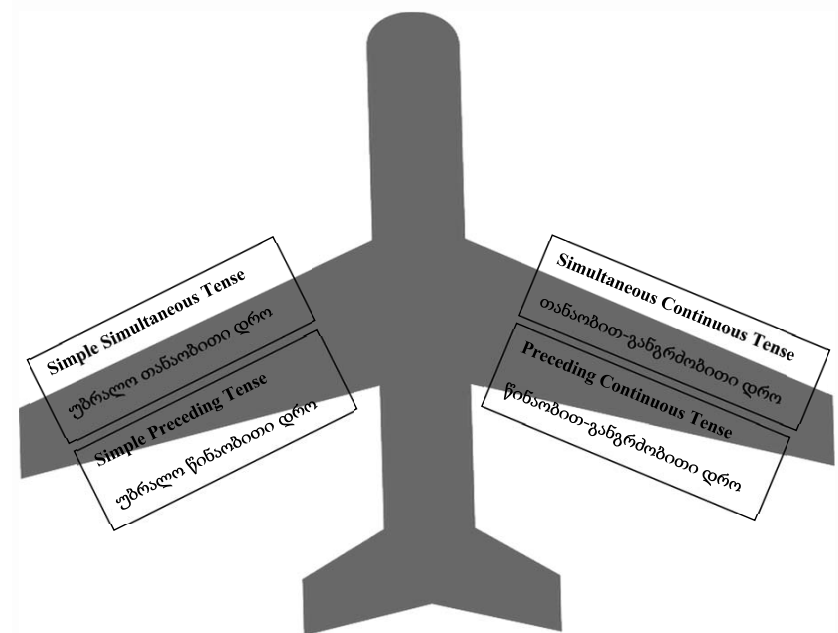
However, tense is not an autonomous category, functioning alone, independently but it is always intermingled, united, combined with that of *Aspect, Voice* and *Mood*.

Tense denotes the time of a constituent – action or state.

Aspect shadows the character of the action or state – thus presenting the constituent either as a whole (**Common or Simple Aspect**) or as a process in its development, in its going on (**Continuous or Progressive Aspect**).

Voice shows whether the subject is **active** or **passive**.

Ultimately *Tense, Aspect* and *Voice* end up forming an inseparable “trio” accumulating 26 such tense-aspect-voice “trios” in English.

In addition to the above-mentioned, the Predicate of a sentence also differentiates moods. *Mood* shows **the relation** of the constituent **to reality**: 1. *Indicative Mood* that says or asks something real about the subject; 2. *Subjunctive Mood* that says or asks something unreal about the subject and; 3. *Imperative Mood* that names what to do or not to do through an order, a request, an advice and a call.

Indicative Mood

Object Clause

- John said he would marry Jane Soon.
ჯონმა თქვა, რომ ის მალე შეირთავდა ჯეინს.
- Gia hoped he would read Byron in the original soon.
გია იმედოვნებდა, რომ მალე ზაირონს ორიგინალში წაიკითხავდა.
- He promised his mother that he would behave well.
ის დედამის დაპირდა, რომ კარგად მოიქცეოდა.

Subjunctive Mood

Main Clause of a Conditional Sentence

- John would marry Jane if Jane was of age.
ჯონი შეირთავდა ჯეინს, ის რომ სრულწლოვანი ყოფილიყო.
- Gia would read Byron in the original if he knew English.
გია ზაირონს ორიგინალში წაიკითხავდა ინგლისური რომ სცოდნოდა.
- He would behave well if he had been brought up properly.
ის კარგად მოიქცეოდა, სათანადოდ აღზრდილი რომ ყოფილიყო.

Examples show that in Indicative Mood Predicate is used in Object Clauses denoting real actions and states, while in the Subjunctive Mood it is used in Main Clauses and denotes unreal actions and states.

As to the Imperative, its Predicate coincides with an Infinitive without the Particle II and it aims what to do or not to do through an order, a request, an advice or a call: *Don't worry, be happy!*

All the contents of the four divisions of time, all the actions and states occurring on these four arenas of **Present, Past, Future** and **Future-in-the-Past** are denoted by 26 forms of *Transitive Verbs* in English – 16 in the *Active Voice* and ten in the *Passive Voice*.

Here are the 26 tenses of the *Indicative Mood*:

1-4. Our company builds, built, will build, would build houses in Georgia.

5-8. Houses in Georgia are, were, will be, would be built by our company.

9-12. Our company is, was, will be, would be building this block of houses.

13-14. This block of houses is being built, was being built ... by our company.

15-18. Our company has, had, will have, would have built several houses in Georgia.

19-22. Several houses have, had, will have, would have been built in Georgia by our company.

23-26. Our company has, had, will have, would have been building this block of houses.

Here's another example of the *Active Voice* tenses in action:

I **see** Nick in his garden. He **is chopping** the tree he **has cut down** here. He **has been chopping** it since the morning and he **is** too **tired** to go for a walk with me.

This time yesterday Nick **was** in his garden. He **was chopping** the tree he **had cut down** there. He **had been chopping** it since the morning and he **was** too **tired** to go for a walk with me.

This time tomorrow Nick **will be** in his garden. He **will be chopping** the tree he **will have cut down** there. He **will have been chopping** it since the morning and he **will be** too **tired** to go for a walk with me.

I knew this time the next day Nick **would be** in his garden. He **would be chopping** the tree he **would have cut down** there. He **would have been chopping** it since the morning and he **would be** too **tired** to go for a walk with me.

English and Georgian share grammar peculiarities like constructions in *Perfect/Preceding Tense, Future-in-the-Past Tense*; the latter is widely used both in the Indicative and in the Subjunctive

Mood. *I have/had/will have/would have told him everything about Shakespeare.* მე მისთვის ყველაფერი მაქვს/ მქონდა/ მექნება/ მექნებოდა მოყოლილი შეესპირის შესახებ.

The only difference when using *Perfect* in Georgian – transitive verbs take “to be” instead of “to have” as is the case with a few intransitives in English:

1. I [me] have [makvs] read [tsakitkhuli] Byron [baironi].

I [me] had [mkonda] read [tsakitkhuli] Byron [baironi].

I [me] shall have [mekneba] read [tsakitkhuli] Byron [baironi].

I [me] would have [mekneboda] read [tsakitkhuli] Byron [baironi].

2. I [me] have, am [var] gone [tsasuli] to the bazaar [bazarshi].

I [me] had, was [vikavi] gone [tsasuli] to the bazaar [bazarshi].

I [me] shall have, shall be [viknebi] gone [tsasuli] to the bazaar [bazarshi].

I [me] would have, would be [viknebodi] gone [tsasuli] to the bazaar [bazarshi].

SUMMARY
TIME AND TENSE
AKAKI MUMLADZE

The aforementioned article tracks and accentuates complex relationships between time and tense; namely, how objective time is expressed, indicated, denoted through and shaped into grammatical forms within the premises of English language.

Lexical and grammatical expression of time constitutes a tandem, where the former exactifies the latter.

It is rather obvious that time is not a motionless datum, fixed in space and forever, but a vector, ever flying forward and ever turning *Future* into *Present* and *Present* – into *Past*.

In this respect, time is often compared with train that is always at the *Present* station, while the station left behind is *Past* and the station ahead is *Future*.

რ ე ზ ი უ მ ე
ობიექტური და გრამატიკული დრო
აკაკი მუმლაძე

წინამდებარე ნაშრომში აქცენტირებულია ობიექტური დროის გრამატიკული დროის ფორმებში არეკვლა-ასახვის არცთუ მარტივი მიმართებები – ინგლისური ენობრივი რუკის ფარგლებში.

ობიექტური დროის ენობრივ საფარველში მოქცევისას იკვრება ტანდემი, სადაც ლექსიკური შრე ავსებს და აზუსტებს გრამატიკული შრის მეშვეობით გამოხატულ დროს.

სტატიაში ნათლად ჩანს, რომ დრო – სივრცეში სამუდამოდ გაყინული, უძრავი თარიღი კი არა – ვექტორია, რომელიც მუდმივად წინ მიისწრაფვის და *მომავალს ანმყოფ* გარდაქმნის, *ანმყოფს* კი – *წარსულად*.

ხატოვნად რომ ვთქვათ, დრო შეიძლება მატარებელს შევადაროთ, რომელიც ყოველთვის *ანმყოფს* ბაქანზეა გაჩერებული; განვლილი სადგურ(ებ)ი უკვე *წარსულია*; მომდევნო სადგურ(ებ)ი კი – *მომავალი*.

РЕЗЮМЕ
ВРЕМЯ ОБЪЕКТИВНОЕ - ВРЕМЯ ГРАММАТИЧЕСКОЕ
АКАКИЙ МУМЛАДЗЕ

В вышеприведённой работе акцентированы непростые взаимоотношения перевоплощения объективного времени в одеяние грамматических форм времени - в пределах языковой карты Английского языка.

Во время такого перевоплощения, на лицо тандем - где лексический слой дополняет и уточняет время выраженное грамматическим слоем языка.

Очевидно, что время - это не навеки установленная, застывшая, неподвижная дата в пространстве, а скорее вектор - который вечно стремится вперёд, превращая *Будущее* в *Настоящее*, а *Настоящее* - в *Прошлое*.

Условно говоря, время можно сравнить с поездом, который всегда находится на станции - *Настоящее*; в то время как пропущенные станции уже *Прошлое*; а станции впереди - это *Будущее*.

BIBLIOGRAPHY

- მ. იანქოშვილი „ანამეოსა და ნამეოს წრეთა იზომორფიზმი თანამედროვე ინგლისურში“, სადოქტორო დისერტაცია. თბილისი, 1965
- მ. მეგრელიძე „ზმნის ფუნქციურ-სემანტიკური კატეგორიები ინგლისურ ენაში“. თბილისი: განათლება, 1986
- ა. შანიძე „ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები“. თბილისი, 1973
- E. Bach “The Algebra of Events”. *Linguistics and Philosophy*, 9, 5-16, 1986
- F.M. Berezin “Lectures in Linguistics”. Moscow, 1969
- O. Bott and F. Hamm “Crosslinguistic Variation in the Processing of Aspect”, in *Meaning and Understanding across Languages (Studies in Theoretical Psycholinguistics)*, B. Hemforth, B. Mertins, and C. Fabricius-Hansen (eds.), Cham: Springer International Publishing, 2014
- O. Bott and A. Gattnar “The Cross-Linguistic Processing of Aspect: An Eyetracking Study on the Time Course of Aspectual Interpretation in German and Russian”, *Language, Cognition and Neuroscience*, № 30(7), 2015
- W.E. Bull “Time, Tense, and the Verb” a study in theoretical linguistics, University of California, 1960, vol. 19
- B.M. Charlston “A Reconsideration of the Problem of Time, Tense and Aspect in Modern English, 1955
- M. Coll-Florit and S.P. Gennari “Time in Language: Event Duration in Language Comprehension”, *Cognitive Psychology*, № 62(1), 2011
- B. Comrie “Aspect”. Cambridge: Cambridge University Press, 1976
- B. Comrie “Tense”. Cambridge: Cambridge University Press, 1985
- G.O. Curme “Syntax”. Boston, New York, London, 1931

- M. Deutchbein “Die Einteilung der Aktionsarten”. Englische Studien. Bd. 54, 1920
- M. Dickey “The Processing of Tense: Psycholinguistic Studies on the Interpretation of Tense and Temporal Relations”. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2001
- H. Filip “Events and Maximalization”, in Crosslinguistic Approaches to the Semantics of Aspect, S. Rothstein (ed). Amsterdam: John Benjamins, 2008
- L. T. F. Gamut “Logic, Language and Meaning: vol. 2. Chicago: University of Chicago Press, 1991
- M.A. Ganshina, N.M. Vasilevskaya “English Grammar”. Moscow, 1964
- S. Gennari and D. Poeppel “Processing Correlates of Lexical Semantic Complexity”, Cognition, № 89(1), 2003
- S. Grondin (ed.) “Psychology of Time”. Bingley, UK: Emerald Group, 2008
- I. Heim “The Semantics of Definite and Indefinite Noun Phrases”. PH.D. thesis. University of Massachusetts at Amherst, 1982
- N.P. Irtenyeva “A Theoretical English Grammar”. Moscow, 1969
- O. Jespersen “Essentials of English Grammar”. London, 1948
- O. Jespersen “The Philosophy of Grammar”. New York, 1965
- M. Joos “The English Verb – Form and Meanings”. Madis. –Mil., 1965
- H. Kamp “Events, Instants and Temporal Reference”, in Semantics from Different Points of View, R. Bäuerle, U. Egli, and A. von Stechow (eds.). Berlin: Springer, 1979
- H. Kamp “The Perfect and Other Tenses in French and English”, in Tense and Aspect in English and French. Dyana Deliverable R2, 1991
- A.G. Kennedy “Current English”. Boston, New York, 1935
- B.S. Khaimovich, B.I. Rogovskaya “A Course in English Grammar”. Moscow, 1967

- A.M. Kondratov “Sounds and Signs”. Moscow, 1969
- A. Korsakov “The Use of Tenses in English”. Lvov, 1969
- E. Kruisinga and P.A. Eredes “An English Grammar”. vol. 1. Groningen, 1953
- T. M. Kutas and K. McRae “Verb Aspect and the Activation of Event Knowledge”, Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition, № 33(1), 2007
- F. Landman “The Progressive”, Natural Language Semantics, № 1, 1992
- J. Lecarme “Tense and Modality in Nominals”, in Time and Modality, J. Guéron and J. Lecarme (eds.), Springer, Studies in Natural Language and Linguistic Theory, 2008
- L.L. Lofik, L.P. Chakhoyan “Readings in the Theory of English Grammar”. Leningrad, 1972
- T. Parsons “The Progressive in English: Events, States and Processes”, Linguistics and Philosophy, № 12(2), 1989
- T. Parsons Events in the Semantics of English. Cambridge MA: MIT Press, 1990
- A. Prior “Past, Present, and Future”. Oxford: Oxford University Press, 1967
- R. Quirk, S. Greenbaum “A Grammar of Contemporary English”. London, 1972
- H.A. Sweet “New English Grammar – Logical and Historical”. Oxford, 1955
- C. S. Smith “The Parameter of Aspect”. Dordrecht: Kluwer, 1991
- A. Spencer “Morphological Theory”. Oxford: Blackwell, 1991
- M. Steedman “Temporality”, in Handbook of Logic and Language, J. van Benthem and A. ter Meulen (eds.). Amsterdam: Elsevier, 1997
- J. Zacks, B. Tversky, and G. Iyer “Perceiving, Remembering and Communicating Structure in Events”, Journal of Experimental Psychology: General, № 130, 2001

- S. Zucchi "Incomplete Events, Intensionality and Imperfective Aspect", Natural Language Semantics, № 7(2), 1999
- Л. С. Бархударов, Д. А. Шмелинг „Грамматика Английского Языка“. Москва, 1971
 - БСЕ третье издание т. 5, 1971
 - Г. Н. Воронцова „Значение Перфекта в Современном Английском Языке“. Дд., 1950
 - Г. Н. Воронцова „Очерки по Грамматике Английского Языка“. М, 1960
 - Л. С. Гогсадзе „Об Усечении Неполнозначных Глаголов в Разговорном Английском Языке“. Автореферат кандидатской диссертации. Тб., 1964
 - В. Н. Жигадло, И. П. Иванова, Л. Л. Иофик „Современный Английский Язык“. М., 1956
 - И. П. Иванова „Вид и Время в Современном Английском Языке“. Лен., 1961
 - И. П. Иванова „Видовременная Система в Современном Английском Языке“. Дд., 1959
 - И. П. Иванова, В. В. Бурлакова, Г. Г. Почепцов „Теоретическая Грамматика Современного Английского Языка“. М., 1981
 - Б. А. Ильиш „Строй Современного Английского Языка“. Москва-Лен., 1965
 - Ю. С. Маслов „Введение в Языкознание“. М., 1987
 - А. И. Смирницкий „Морфология Английского Языка“. М., 1959
 - И. Б. Хлебникова „Оппозиции в Морфологии“. М., 1969
 - А. С. Чикобава „Грузинский Язык“. М., 1967
 - Е. И. Шендельс „Многочисленность и Синонимия в Грамматике“. М., 1970
 - В. Н. Ярцева Длительные Времена и Проблемы Вида „Уч. зап. ЛГУ“. №58, 1940
 - В. Н. Ярцева, „Контрастивная Грамматика“. Москва: Наука, 1981

სარჩევი

რეცენზია-----	3
თარგმნის თეორია და პრაქტიკა Translation – Theory and Practice	
შესავალი -----	5
თარგმნის მოკლე ისტორია -----	10
თარგმნის სახეები -----	14
მხატვრული თარგმანი-----	17
თარგმნის ლინგვისტური საფუძვლები-----	25
1. ფონეტიკურ-ორთოგრაფიული საფუძვლები-----	26
2. ლექსიკური საფუძვლები-----	31
3. თარგმნის გრამატიკული ასპექტი -----	42
სტილისტური ასპექტი თარგმანში-----	48
დასკვნა -----	51
ბიბლიოგრაფია -----	52
 TIME AND TENSE-----	 57
Summary -----	64
რეზიუმე -----	65
Резюме -----	66
Bibliography-----	67

გამომცემელი: გამომცემლობა „ივერიონი“.
მისამართი: თბილისი, კოსტავას 6, II სართ.

E-mail: info@iverioni.com.ge